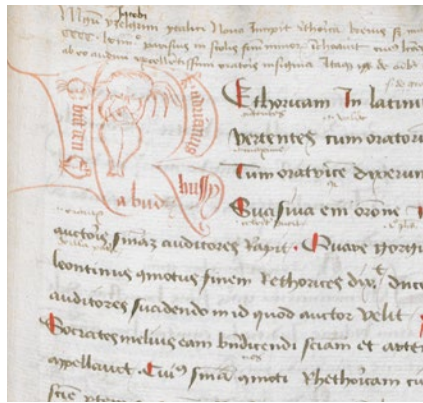

3 Erfgoedfabriek

18 Ra ra rebus

28 De jongste bezoekers

9 20 jaar Topstukken

19 Decoding Memling

14 Raadsel rond de Drie Santinnen

24 Eekhoutabdij

- 2** Voorwoord
- 30** Kalender
- 31** Vrienden Musea Brugge

Beste vrienden,

In dit MB Magazine gaat er veel aandacht naar de collectie. Twee projecten focussen op de kern van onze verzameling.

In 2023 bestaat het Topstukkendecreet twintig jaar. Onder dit decreet dat het belangrijkste erfgoed van Vlaanderen een extra bescherming geeft, vallen maar liefst 65 objecten in eigendom van de Stad Brugge en 23 objecten onder beheer van Musea Brugge. Daarmee zijn we de instelling met de op één na grootste collectie Topstukken in Vlaanderen. We laten dit feestjaar dus niet zomaar voorbijgaan en voorzien voor alle Topstukken extra informatie op zaal en op de website.

Het tweede project heet 'Decoding Memling'. Tijdens de sluiting van het Museum Sint-Janshospitaal werden alle werken van Hans Memling diepgaand onderzocht. Met de technische beelden die gemaakt werden, start een nieuwe fase in het Memling-onderzoek. Eén van de resultaten is de 'Closer to Memling'-website die gelijktijdig met de opening van het Museum Sint-Janshospitaal wordt gelanceerd. Daarna zal de website systematisch worden uitgebouwd. Dit project heeft ook een broer: 'Memling Gespot'. Eén van de doelstellingen van dit project is een immersieve beleving rond Memling op de Diksmuidse zolder van het Sint-Janshospitaal. Maar hiervoor vragen we nog even geduld. Het project zal klaar zijn in het najaar van 2024.

Dit MB Magazine spreekt ook over de werking van de Erfgoedfabriek. Sinds de opening van dit depotgebouw in juli 2023, heeft de

afdeling Collectie niet stilgezeten. De eerste verhuisbewegingen vonden plaats. Stap voor stap wordt het gebouw gevuld met erfgoed. Het artikel 'Raadsel rond de Drie Santinnen' gaat in op een langdurige bruikleen met een wel heel fascinerende rebus. Lees in dit nummer alles over het kraken van deze noot en, aansluitend daarbij, 'Ra ra rebus' met informatie over de rebustentoonstelling in de Openbare Bibliotheek.

Misschien viel het u op dat er gedurende de zomer op verschillende locaties van Musea Brugge hard werd ingezet op kinderen. Zij konden met opdrachten en vragen de collectie op een vernieuwende manier ontdekken. Graag delen we met u de resultaten van deze projecten publieksbemiddeling.

Ten slotte toch ook weer een artikel gerelateerd met de bouw van BRUSK. In dit nummer komt het roerend erfgoed uit de Eekhoutabdij aan bod. Deze abdij stond vroeger op het terrein waar nu BRUSK wordt gebouwd.

Wanneer dit MB Magazine verschijnt, is het volledig heringerichte Museum Sint-Janshospitaal net weer open. We hopen u op deze buitengewoon boeiende plaats te mogen ontvangen.

Veel leesplezier!

Namens de Directie van Musea Brugge
Jonathan Nowakowski
Anne van Oosterwijk
Elviera Velghe

Erfgoedfabriek

Op 5 juli 2023 was het eindelijk zover: de opening van de Erfgoedfabriek. Het nieuwe depot werd feestelijk geopend in aanwezigheid van Minister President Jan Jambon, Minister van Onroerend Erfgoed Matthias Diependaele, afgevaardigde van de provincie Sabien Lahaye Battheu, de Brugse burgemeester en de betrokken schepenen. De Erfgoedfabriek biedt een langverwacht antwoord op de decennialange nood aan een gecentraliseerde depotruimte voor Musea Brugge, Raakvlak, het Brugse Kostuumatelier en de regionale collecties uit Brugge en Ommeland. De Erfgoedfabriek zorgt ervoor dat de steeds groeiende collecties van alle partijen in optimale omstandigheden kunnen worden bewaard voor de volgende generaties. – Astrid Decruyenaere

Tien procent van de collectie van Musea Brugge wordt permanent getoond in tentoonstellingen en vaste opstellingen verspreid over de dertien locaties van Musea Brugge. De overige 90 procent bevindt zich in de depots. Het zal daarom niet verbazen dat een goed depotbeheer één van de belangrijkste taken is van Musea Brugge.

Het gebouw

In 2017 kocht de Stad Brugge, met steun van provincie West-Vlaanderen, een oud fabriekspand aan, gelegen op een industrieterrein buiten de stad. Architectenbureau Claeys-Haelvoet ontwierp in 2019 onder leiding van de dienst Facilitair Beheer een state-of-the-art gebouw waarbij hedendaagse conservatie en

duurzaamheid hand in hand gaan. Nadat de nodige vergunningen waren verworven, werd de renovatie opgestart in april 2022. Aannemer Verstraete en de dienst Facilitair Beheer van de Stad Brugge slaagden er samen in om in een dik jaar een duurzaam erfgoeddepot te verwezenlijken, dat als één van de eerste stadsgebouwen aangesloten wordt op het warmtenet van IVBO. De verbouwingen waren erg intensief: van een nieuw dak en vloerplaat tot een volledig geïsoleerde buitenschil. Daarnaast ligt het dak vol met zonnepanelen en is er capaciteit om maar liefst 60.000 liter regenwater op te vangen. De Erfgoedfabriek heeft een totale oppervlakte van 7.355 m². Het grootste deel is depotruimte, maar er zijn ook facilitaire

De Erfgoedfabriek werd deze zomer plechtig geopend (foto: Femke den Hollander).

Grote of zware objecten worden ingepakt in herbruikbare transportverpakkingen (foto: Musea Brugge).

4 Van groot tot klein: alle objecten werden met de grootste zorg ingepakt (foto: Musea Brugge).

Welke (deel)collecties krijgen onderdak in de Erfgoedfabriek?

- Collectie volkskunde Musea Brugge
- Collectie toegepaste kunsten Musea Brugge (sculptuur, keramiek, glas, meubels, textiel, wandtapijten...)
- Collectie OCMW Brugge, beheerd door Musea Brugge
- Collectie archeologie Raakvlak uit Brugge en Ommeland
- Collectie Brugs Kostuumatelier (kostuums van de Heilig Bloedprocessie en de Gouden Boomstoet)
- Regionale collecties van de arrondissementen Brugge en Oostende

ruimtes zoals onder meer burelen, een quarantaineruimte, fotostudio, verpakruimte, een anoxiekamer en een wasruimte voor scherven. Voor het dagelijks beheer van de Erfgoedfabriek werd deze zomer Lisa Stevens aangenomen als nieuwe depotcoördinator.

Eén huis voor verschillende collecties

Musea Brugge en de Intergemeentelijk Onroerenderfgoeddienst Raakvlak delen het gros van de depotruimtes. Daarnaast is de Erfgoedfabriek ook de nieuwe thuis van het Brugse Kostuumatelier. Het depot en de ingang van het Kostuumatelier zijn volledig gescheiden van de depots van Musea Brugge en Raakvlak. Tot slot verhuizen ook de medewerkers van Raakvlak eind 2024 van hun kantoren aan de Komvest naar de Erfgoedfabriek.

De verhuis van de collectie van het Kostuumatelier en het naaiatelier is deze zomer al voltooid. Het gaat om 4.000

kostuums en accessoires, onder meer van de Heilige Bloedprocessie, de Praalstoet van de Gouden Boom en kostuums die gehuurd kunnen worden.

In de nieuwe depots van Musea Brugge komen de grootste deelcollecties van de museumkoepel, namelijk de collectie toegepaste kunsten en de volkskundige collectie. Met de collectie toegepaste kunsten worden alle esthetisch vormgegeven ambachtelijke en functionele voorwerpen bedoeld. Die zijn historisch onderverdeeld in deelcollecties per materiaalsoort, bijvoorbeeld zilver, keramiek, steen, gips, metalen, werktuigen, glasramen, borduursels, wandtapijten.... In totaal gaat het om meer dan 50.000 objecten. De collectie schilderijen en werken op papier verhuizen in de loop van 2026 naar de depots in BRUSK.

Ook de volledige collectie van Raakvlak verhuist naar de Erfgoedfabriek. De collectie is heel uiteenlopend: daterend

van de prehistorie tot vlak na de Tweede Wereldoorlog. De meerderheid van de vondsten in de archeologische collectie is verzameld door Raakvlak of haar voorgangers. Die vondsten zijn het resultaat van archeologisch onderzoek tijdens werkzaamheden op het openbaar domein van Stad Brugge en sinds 2004 ook in het Brugse Ommeland. De medewerkers van Raakvlak zijn al enkele jaren druk in de weer om de oudere vondsten te herverpakken volgens de hedendaagse noden en normen. Zo worden verschillende vondstcategoriën gesplitst (glas, been, aardewerk, metaal), waar ze vroeger samen werden bewaard. Samen gaat het om meer dan 10.000 dozen met archeologische vondsten.

Al die collecties samen zorgen ervoor dat de Erfgoedfabriek onderdak zal bieden aan zowel roerend, onroerend als immaterieel erfgoed (De Heilig Bloedprocessie staat op de UNESCO-lijst van immaterieel cultureel werelderfgoed). Van de prehistorie tot recente geschiedenis. Het depot zal de geschiedenis van Brugge en omstreken bewaren en is als historische schatkamer van enorme erfgoedwaarde voor de stad en regio.

De kunst van het bewaren

In de Erfgoedfabriek vind je zowel geklimatiseerde als niet-geklimateerde depots. Door sterk in te zetten op isolatie werd een goed evenwicht gevonden tussen de energiekosten beperken en verantwoorde bewaaromstandigheden.

Collecties die minder strenge eisen stellen wat betreft bewaaromstandigheden kunnen opgeslagen worden in het niet-geklimateerde depot, dat enkel voorzien is van een basisverwarming. Dat zijn bijvoorbeeld de natuursteencollectie van Musea Brugge en de keramische collecties van Raakvlak.

De meer gevoelige deelcollecties kunnen terecht in depots die geklimatiseerd worden door een performante HVAC installatie. Die zorgt ervoor dat de temperatuur en luchtvochtigheid zo stabiel mogelijk blijven. Er is ook een koelcel speciaal voor de bewaring van grondstalen afkomstig van archeologische sites om toekomstig onderzoek op die stalen mogelijk te houden.

Het grootste deel van de technische installatie bevindt zich aan de buitenkant van het gebouw. Daardoor kunnen eventuele werken uitgevoerd worden zonder toegang tot de depots.

Alle erfgoedobjecten werden ontstof voor ze ingepakt en verhuisd werden (foto: Musea Brugge).

De depots van Musea Brugge en Raakvlak werden ingericht volgens de specifieke noden van de collectie (foto: Femke den Hollander).

Deze zomer verhuisde al een groot deel van de anorganische collectie van Musea Brugge richting de Erfgoedfabriek (foto: Musea Brugge).

De transporten werden verzorgd door een eigen team ervaren art handlers (foto: Musea Brugge).

Bewaring op maat

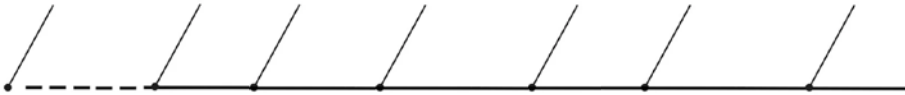
Voor de inrichting van de depots in de Erfgoedfabriek ging de stad in zee met Bruynzeel Storage Systems. Een depot voor meer dan 50.000 verschillende objecten heeft hele specifieke en complexe noden. De collecties die in de Erfgoedfabriek terecht komen zijn erg uiteenlopend op vlak van materiaal, vorm, afmetingen, toestand... Die specifieke noden werden in 2020 in kaart gebracht door een analyse van de bijna 50(!) depotruimtes die toen gebruikt werden in de binnenstad. Elk type erfgoed vraagt om een typerende bewaarmethode. Zo zijn er in de Erfgoedfabriek verrijdbare gaaswanden voor stukken die moeten hangen, lades voor onder andere de glasramen en het textiel, rekken met stangen voor de kostuums en wandtapijten, palletstellingen voor heel zware stukken en meters aan legplanken voor objecten die uitgepakt worden. Musea Brugge investeerde in een hedendaagse en ergonomische inrichting waarbij de beschikbare ruimte zo efficiënt en praktisch mogelijk werd ingericht. Van bestek tot uitvoering: het was een intensief traject, maar het resultaat mag er zijn. Door het raamcontract dat werd afgesloten zal de firma Bruynzeel ook de inrichting van de depots in BRUSK verzorgen in 2025.

Huzarenklus

De voorbereiding voor de collectieverhuis van Musea Brugge heeft bijna drie jaar in beslag genomen. Sinds augustus 2020 heeft een team van conservatoren, registratoren en helpende handen zich in de depots in de binnenstad teruggetrokken om de verhuisbeweging voor te bereiden. Elk erfgoedobject dat verhuisd wordt, is door hun handen gegaan. De collectiestukken werden voorzien van een digitale verhuisregistratie, een foto en een barcode. Met een slim scansysteem kan elk object of verpakking gemakkelijk teruggevonden worden. Er werd vooraf goed nagedacht over de manier van verpakken. Duurzaam, inert en efficiënt zijn de kernwoorden van deze operatie. *Single used plastics* zoals bubble wrap werden tot een minimum beperkt. Veel verpakkingen zullen niet alleen gebruikt worden voor een veilig transport, maar zullen ook dienstdoen als langdurige depotverpakking. Voor grotere of zwaardere objecten werden transportverpakkingen op maat voorzien die hergebruikt kunnen worden.

Tijdens de feestelijke opening op 5 juli l.l. werden de vier eerste objecten

2017	2019	Voorjaar 2022	Voorjaar 2023	5 juli 2023	Zomer 2023	Begin 2024
Aankoop gebouw	Ontwerpfase gebouw	Start verbouwingen	Inrichting depots	Officiële opening	Verhuis anorganische collectie Musea Brugge	Bouw anoxiekamer

Tijdslijn van project Erfgoedfabriek.

symbolisch op de gloednieuwe rekken geplaatst. Maar na de oplevering van het depotgebouw moest het echte werk voor Musea Brugge uiteraard nog beginnen. Sinds de opening organiseerde Musea Brugge al een zevental grote transporten dat werd uitgevoerd door een eigen team ervaren art handlers. Zeven vrachtwagens vol, goed voor bijna 800 verpakkingen met objecten. Tijdens die transporten werden voorlopig enkel anorganische (of niet-plantaardige) collectieobjecten verhuisd (steen, keramiek, glas, metalen) die geen extra preventieve of curatieve behandelingen nodig hebben.

Actieve conservatie: anoxiekamer

Biologische aantastingen (schadelijke insecten, schimmels...) betekenen een reëel gevaar voor organische collecties van erfgoedinstellingen. Om die schadefactor tot een minimum te beperken neemt Musea Brugge maatregelen op vlak van conservatie.

Het paradepaardje van de Erfgoedfabriek wordt ongetwijfeld de anoxiekamer die eind 2023 - begin 2024 geïnstalleerd zal worden. Een anoxiebehandeling is een niet-giftige methode om schadelijke insecten in erfgoedobjecten te bestrijden. Musea Brugge investeert dit jaar nog in een vaste kamer in de Erfgoedfabriek waarin alle organische collecties behandeld zullen worden.

Tijdens de behandeling in de anoxiekamer worden er geen giftige gassen gebruikt. Meer nog, er kan gewoon omgevingslucht gebruikt worden. Een generator zuigt omgevingslucht op en capteert daaruit de stikstof. Die stikstofrijke lucht wordt in de sterk geïsoleerde kamer geblazen waardoor het zuurstofpijl terug wordt gebracht tot 0,3 procent. Eén run in de kamer duurt ongeveer twintig dagen. De schadelijke insecten overleven geen langdurig zuurstoftekort. Ook in de bestrijding van de andere stadia van het insect (ei, larve, pop) is deze behandeling doeltreffend. Gedurende heel het proces kan de temperatuur en luchtvochtigheid in de kamer apart worden bijgesteld. Doordat

de generator enkel hoeft te draaien bij het opstarten en bij het eventueel bijsturen van de stikstofwaardes, worden de energiekosten ook beperkt.

Musea Brugge neemt voor de bouw van de anoxiekamer de Nederlandse firma B-CAT onder de arm. Het doel is om begin 2024 de eerste run uit te voeren. De mogelijkheid om een organische collectie in huis te behandelen is lang niet vanzelfsprekend in het Belgisch museumlandschap en is zelfs uniek in West-Vlaanderen.

Een anoxiebehandeling met stikstof is veilig voor alle types erfgoed. Van heel fragiele schilderijen en handschriften, houten sculpturen tot zelfs objecten uit samengestelde materialen zoals gereedschap. Later kan de anoxiekamer van Musea Brugge ook ingezet worden voor de regionale partners en andere instellingen.

Preventieve conservatie

Verder zet het collectieteam ook sterk in op preventieve conservatie om andere schadefactoren te beperken. Alle collectiestukken werden ontstof voor hun verhuis. Samen met de constante temperatuur en luchtvochtigheid in de depots beperkt dit sterk de kans op schimmelgroei. Er wordt ook hard gewerkt aan allerlei procedures, calamiteitenplannen en een *Integrated Pest Management Plan*, waarbij de monitoring van eventuele biologische infestaties cruciaal is.

Blik op de toekomst

Zodra de anoxiekamer in de Erfgoedfabriek *up and running* is, kan de organische collectie van Musea Brugge met mondjesmaat ook verhuisd worden naar de Erfgoedfabriek om behandeld te worden. In 2024 wordt ook de verhuisbeweging van de OCMW-collectie opgestart. Die collectie wordt momenteel bewaard in het Minnewater en valt onder de beheersovereenkomst van erfgoed tussen Musea Brugge en het OCMW. Al die stukken, behalve de schilderijen, krijgen ook een nieuwe plek in de Erfgoedfabriek. Raakvlak hoopt met de hele collectieverhuis

Erfgoedfabriek, 7.355m²

aan depot- en facilitaire ruimtes:

- 6 geklimatiseerde depotruimtes voor **Musea Brugge**, 2.796 m²
- 2 depotruimtes voor **Raakvlak** (waarvan 1 geklimatiseerd), intotaal 1.005 m²
- 11 **facilitaire ruimtes**, waaronder bureaus en vergaderzalen, een fotostudio, wasplaats Raakvlak, educatieve ruimtes Raakvlak, opslag scenografie, koelcel, behandelruimte en quarantaineruimte
- **Kostuumatelier** met naaiatelier, verhuurafdeling en stockruimte

klaar te zijn tegen eind 2024.

Naast de nieuwe bewaarhub voor de collecties van Musea Brugge, Raakvlak en het Kostuumatelier, wordt de Erfgoedfabriek ook het kloppend hart op vlak van collectiebeheer voor de regio.

Dit najaar werd het driejarig project 'Naar een regionale collectie- en depotwerking in regio Brugge-Oostende' opgestart.

Erfgoedcellen Brugge en Kusterfgoed en Musea Brugge bundelen de krachten. Het doel? In kaart brengen wat de noden op vlak van collectiebeheer zijn in de regio om zo tot een gedeelde visie en strategie te komen. Alle zeventien gemeentes op grondgebied Brugge en Oostende worden bevestigd. De Erfgoedfabriek zal binnen dit project een essentiële rol spelen.

Die rol binnen dit traject zal voornamelijk dienstverlenend zijn. Advies op maat van de regio, educatie in de vorm van opleidingen en workshops of het openstellen van de anoxiekamer. Tijdelijke (nood-) opslag, bijvoorbeeld bij calamiteiten, behoort ook tot de denkpijsten.

Het lerend netwerk waarin kennis en expertise gedeeld wordt, geldt niet alleen voor de regio, maar ook voor eigen stadsdiensten zoals de bibliotheek of het archief. De groeiende collecties van Musea Brugge, Raakvlak en het Brugse kostuumatelier en de behoefte aan moderne opslagfaciliteiten, hebben geleid tot een nieuw hoofdstuk in de geschiedenis voor deze Brugse instellingen. Met de opening van de Erfgoedfabriek werd niet alleen een nieuwe thuis gecreëerd voor deze waardevolle collecties, het betekent ook een gigantische stap vooruit op vlak van behoud en beheer. Zo wordt een goede bewaring van deze schatten verzekerd voor de toekomst.

Jan van Eyck, *Portret van Margareta van Eyck*, 1439, olieverf op paneel, 41,5 x 35 cm, Brugge, Musea Brugge, inv. 0000.GR00162.1 (© Musea Brugge, www.artinlanders.be, foto: Cedric Verhelst).

20 jaar Topstukken bij Musea Brugge

In 2023 bestaat het Topstukkendecreet van de Vlaamse overheid 20 jaar. Om dit te vieren, worden in het najaar door heel Vlaanderen topstukken uit verschillende collecties in de kijker gezet. Musea Brugge bezit en beheert bijna 90 topstukken, en daarmee is het een van de musea in Vlaanderen met de meeste topstukken in de collectie. Musea Brugge beheert een collectie van meer dan 75.000 erfgoedobjecten, ondergebracht op dertien verschillende locaties. Tweehonderd jaar verzamelen heeft geleid tot een collectie op wereldniveau, van enorme verscheidenheid: van iconische stukken zoals de Vlaamse primitieven tot aan objecten uit het dagelijkse leven, van de Romeinse tijd tot 2023. De collectiestukken die als topstuk erkend zijn, reflecteren deze diversiteit van de collectie. Slechts een kleine selectie wordt hier uitgelicht. Ontdek alle topstukken van Musea Brugge via collectie.museabrugge.be en in de museumzalen! – Marijn Everaarts

Michelangelo Buonarroti, *De steniging van de heilige Stefanus*, ca. 1525-1530, zwart krijt op papier, 254 x 358 mm, Brugge, Musea Brugge, in langdurig bruikleen van Stichting Jean van Caloen, Kasteel van Loppem, inv. 2022.GR00327.II (© Musea Brugge, www.artinflanders.be, foto: Cedric Verhelst).

Wat is het Topstukkendecreet?

Met het Topstukkendecreet biedt de Vlaamse overheid sinds 2003 bescherming aan roerend erfgoed dat als zeldzaam en onmisbaar wordt beschouwd binnen particuliere en publieke verzamelingen in Vlaanderen. Objecten die een historische, cultuurhistorische, artistieke of wetenschappelijke betekenis hebben, kunnen worden aangemerkt als topstuk. Objecten voldoen aan de criteria 'zeldzaam' en 'onmisbaar' onder andere als ze zo goed als geen gelijke hebben in Vlaanderen, als ze een bijzondere waarde voor het collectieve geheugen hebben, en/of een bijzondere artistieke waarde, een ijkpunt of schakelpunt vertegenwoordigen binnen het Vlaamse erfgoed.

Als een kunstwerk de status van topstuk krijgt, heeft dat ook gevolg voor wat musea en verzamelaars ermee mogen of kunnen doen. Het betekent bijvoorbeeld dat het niet zomaar uitgeleend mag worden aan andere instellingen in binnen- en buitenland. Tegelijkertijd betekent het ook dat er extra middelen aangevraagd kunnen worden bijvoorbeeld voor restauratiebehandeling van een topstuk, of om de preventieve conservatie van een topstuk te verbeteren, door het bijvoorbeeld te voorzien van een nieuwe vitrine.

Topstukken op papier

Het grootste gedeelte van de topstukken in de collectie van Musea Brugge zijn te zien in de dertien museumlocaties, van Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie tot aan het

Cristoforo Roncalli (Il Pomarancio), *Naakte lopende man met een urne*, 1567-1626, rood krijt op papier, 407 x 178 mm, Brugge, Musea Brugge, in langdurig bruikleen van Stichting Jean van Caloen, Kasteel van Loppem, inv. 2022.GRO0328.II (© Musea Brugge, www.artinflanders.be, foto: Cedric Verhelst).

Groeningemuseum. Maar niet alle objecten zijn altijd te zien voor het publiek. Een flink aantal topstukken bevinden zich in het Prentenkabinet van Musea Brugge, en kunnen door hun kwetsbare aard niet doorlopend getoond worden. Onder deze prenten en tekeningen bevinden zich klinkende namen zoals Michelangelo Buonarroti, met *De steniging van de heilige Stefanus*, een tekening van de Stichting Jean van Caloen in beheer van Musea Brugge (momenteel nog op de voorlopige lijst, definitieve erkenning als Topstuk volgt op termijn). In totaal zijn er zo'n 600 tekeningen van Michelangelo bewaard gebleven, maar de tekening in de collectie van Musea Brugge is de enige tekening van de beroemde Italiaanse renaissance-kunstenaar die bewaard wordt in België. Het is een uitzonderlijk blad omdat het om een compositiestudie gaat: een tekening waarin Michelangelo zijn idee voor een voorstelling op papier zet. Dergelijke tekeningen gebruikte de kunstenaar als voorbereidende schets voor bijvoorbeeld

Anoniem, *Mirakelboekje van Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie*, ca. 1520-1521, inkt op papier, 21,7 x 14,2 cm, Brugge, Musea Brugge, inv. O.OTP0016.II (© Musea Brugge, www.artinflanders.be, foto: Cedric Verhelst).

Anoniem, *Glas-in-loodraam, meesterstuk*, 19e eeuw, glas-in-lood, 63,3 x 61,9 cm, Brugge, Musea Brugge, inv. XXII.O.0092 (© Musea Brugge, www.artinflanders.be, foto: Dominique Provost).

een schilderij of een beeldhouwwerk. Maar we vinden ook minder gekende namen bij de topstukken op papier, zoals Cristoforo Roncalli, ook wel Il Pomarancio genaamd, verwijzend naar zijn geboorteplaats. Roncalli was een navolger van Michelangelo, en had een bloeiende carrière met vele opdrachten voor openbare gebouwen in heel Italië, vooral Rome. De indrukwekkende schets in rood krijt van

een lopende jongeman is van zijn hand. Ook objecten van anonieme meesters zijn aangemerkt als topstuk, zoals het zogenoemde *Mirakelboekje van Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie*. Dit boekje van omstreeks 1520 wordt in beeld en tekst verteld van achttien wonderen die waren verricht door een 13e-eeuwse Madonnabeeld, dat nog altijd aanwezig is in de kerk van het historische

Hans Memling, *Drieluik van Johannes de Doper en Johannes de Evangelist*, 1479, 193,2 x 97,1 cm (linkerluik); 193,5 x 194,7 cm (middenpaneel); 193,3 x 97,3 cm (rechterluik), Brugge, Musea Brugge, inv. O.SJo175.1 (© Musea Brugge / KIK-IRPA)

hospitaalcomplex. Een tapijtreeks van omstreeks 1630, ook nog steeds te vinden in de kerk van Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie, is op de tekeningen geïnspireerd. Zelfs de verzen zijn grotendeels letterlijk overgenomen uit het boekje. Het boekje en de tapijtreeks zijn samen, als ensemble, al in 2005 erkend als topstuk van de Vlaamse Gemeenschap.

Dat tekeningen vaak verbonden zijn met andere objecten, blijkt ook uit twee albums van een paar eeuwen later. Deze 18e-eeuwse albums bevatten geometrische patronen die waarschijnlijk gebruikt zijn als modellen voor meesterproeven voor glasmakers. Als een kunstenaar het gekozen ontwerp kon uitvoeren, verwierf hij het meesterschap en mocht hij zich als glasmaker inschrijven in het Sint-Lucasgilde van Brugge. In de collectie van Musea Brugge bevindt zich ook een glasraam dat hoogstwaarschijnlijk het resultaat is van een soortgelijke meesterproef in de 19e eeuw.

Van Van Eyck tot Vantongerloo

Onder de topstukken in de collectie van Musea Brugge bevinden zich ook een flink aantal schilderijen. Uiteraard ontbreken de Vlaamse primitieven daarbij niet. Zo vinden we van Jan van Eyck twee schilderijen terug – *Madonna met kanunnik Joris van der Paele* en het *Portret van Margareta van Eyck* – en ook Hugo van der Goes is opgenomen met zijn *Dood van Maria*. Maar liefst zeven van de negen werken

die Musea Brugge van Hans Memling in de collectie heeft zijn erkend als topstuk. Het *Moreeltriptiek* is te bewonderen in het Groeningemuseum, en de andere zes in Museum Sint-Janshospitaal. Vier ervan maakte Memling eind 15e eeuw in opdracht van de broeders en zusters van het Sint-Janshospitaal, waaronder het *Reliekschrijven van de heilige Ursula* en het *Drieluik van Johannes de Doper en Johannes de Evangelist*. Dat we ze nu, ruim 500 jaar later, nog op dezelfde plek kunnen bewonderen, is uniek.

Meer topstukken uit de collectie schilderkunst zijn te verbinden met Brugge. Zo is er het 17e-eeuwse *Portret van een Brugse familie* van Jacob van Oost de Oude. Niet alleen was deze kunstenaar werkzaam in Brugge, ook kan de familie, mogelijk de familie Baltijn, in de Brugse omgeving geplaatst worden door het herkenbare silhouet van de stad in de achtergrond. Ook *De dood van de vrouw van Belisarius* heeft een bijzondere connectie met Brugge. Het is geschilderd door Franciscus Josephus Kinsoen, die vooral bekend is als portretschilder en het grootste gedeelte van zijn leven in Parijs woonde en werkte maar oorspronkelijk uit Brugge kwam. Dit schilderij is het enige historiestuk dat we van zijn hand kennen. Kinsoen maakte het in 1817 voor de Parijse Salon, een jaarlijkse tentoonstelling waar schilders en beeldhouwers die hun naam wilden vestigen, hun werk exposeerden. Omdat hij het daarna niet verkocht kreeg, stelde hij

in 1835 voor om het te schenken aan de Brugse Academie, waar hij zijn opleiding begonnen was. De briefwisseling hierover is nog bewaard gebleven, en daaruit blijkt dat de directie dit unieke geschenk maar al te graag aanvaardde. In 1892 maakte de Academie de volledige collectie over aan Stad Brugge, en zodoende is *De dood van de vrouw van Belisarius* nu in het Groeningemuseum te bewonderen. De twintigste eeuw is ook goed vertegenwoordigd onder de topstukken van Musea Brugge. Georges Vantongerloo volgde de ontwikkelingen in de wetenschap op de voet en liet zich in de jaren 1950-1960 inspireren door ruimtevaart en astronomie. Hij introduceert de zon en planeten in zijn werk, te zien in de sculptuur *Zonbanen, een zon van onze melkweg met twee van haar planeten* uit 1963. Ook klinkende namen als Gustave Van De Woestyne, Ferdinand Khnopff, René Magritte en Luc Peire zijn terug te vinden op de topstukkenlijst.

Van spinet tot dobbelbeker

Dat er een behoorlijk aantal schilderijen en werken op papier van gekende namen als topstuk erkend zijn, ligt in de lijn der verwachting. Maar er staan ook aantal objecten op de lijst die wellicht verrassender zijn. Daarmee wordt tegelijkertijd de diversiteit van zowel de collectie van Musea Brugge, alsook de breedte van het Topstukkendecreet goed weergegeven. Er staat bijvoorbeeld een ensemble van negen glas-in-loodramen en -fragmenten

Jacob van Oost, *Portret van een Brugse familie*, 1645, olieverf op doek, 150,5 x 255,5, cm, Brugge, Musea Brugge, inv. 0000.GRO0181.I (© Musea Brugge, www.artinlanders.be, foto: Cedric Verhelst).

Franciscus Josephus Kinsoen, *De dood van de vrouw van Belisarius*, ca. 1817, olieverf op doek, 278 x 217 cm, Brugge, Musea Brugge, inv. 0000.GRO0078.I (© Musea Brugge, www.artinlanders.be, foto: Cedric Verhelst).

Meester BG, *Sierbeker met dobbelstenen*, 1655-1656, zilver en glas, 20,1 x 13,1 x 9,4 cm, Brugge, Musea Brugge, inv. O.OTP0464.X (© Musea Brugge, www.artinlanders.be, foto: Dominique Provost).

met engelen en decoratieve patronen in de lijst. Deze glasramen zijn een zeldzaam voorbeeld van glaskunst van rond 1400. Wat het extra bijzonder maakt, is dat bekend is dat ze oorspronkelijk afkomstig zijn van het stadhuis van Brugge. Er zijn ook een aantal instrumenten terug te vinden onder de als topstuk erkende objecten. In het Gruuthusemuseum wordt een herautstrompet getoond uit 1582. Deze trompet is gemaakt door Gorgen Choquet, en het is de oudste die gemaakt en bewaard is in de Zuidelijke Nederlanden. Een ander instrument waarvan we de maker nog kennen, is een spinet of virginaal uit 1591. Dit toetsinstrument (de vroegste vorm van het klavecimbel) is van de hand van de Rucker-dynastie, die de bekendste klavecimbelbouwers van Antwerpen waren in de 16e en 17e eeuw. Niet enkel muziekinstrumenten geven ons een kijkje in het leven van een paar eeuwen terug, ook een 17e-eeuwse sierbeker doet dat. In de stam van de beker zit een zilveren dobbelsteen verwerkt. De speler moest met het lege glas schudden om de dobbelsteen te laten ronddraaien en vervolgens evenveel glazen wijn drinken als het aantal ogen van de dobbelsteen. Daarna was het de beurt aan de volgende speler. Dergelijke dobbelbekers of dobbelglazen zijn zeldzaam. Ze komen uit een periode, eind 16e en 17e eeuw, wanneer speciale drinkglazen erg populair waren in de Nederlanden, Engeland en Duitsland. Net zoals de dobbelbeker zorgden ze ongetwijfeld allemaal wel op één of andere manier voor hilariteit in het drinkgezelschap. Het object met misschien wel het meest bijzondere verhaal is een monstrans van de Onze-Lieve-Vrouwekerk. Volgens de overgeleverde legende zou Maria Magdalena van Westvelt, de rijke weduwe van Franciscus van Beversluys, op een dag haar kat versierd hebben met haar mooiste juwelen. In een onbewaakt moment vluchtte het dier naar buiten, samen met een fortuin aan goud, diamanten en parels. De radeloze Maria Magdalena beloofde in haar gebeden dat, als zowel de kat als de juwelen veilig zouden terugkeren, ze een kostbare monstrans aan de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Brugge zou schenken. En inderdaad, de kat en de juwelen doken kort nadien opnieuw op, waarna de edelsmid Laurens (Jan) Beaucourt een zonnemonstrans maakte die sindsdien bekendstaat als 'de Katte van Beversluys'. Waarschijnlijk klopt dit verhaal echter niet, en gaat het om een

Georges Vantongerloo, *Zonnebanen, een zon van onze melkweg met twee van haar planeten*, 1963, metaaldraad en plastic, 50 x 50 x 56 cm, Brugge, Musea Brugge, inv. 1996.GRO0032.XXXI (© SABAM België, 2023)

verkeerde interpretatie van de naam. Het spreekt echter wel tot de verbeelding, en geeft een extra laag aan een toch al zeer indrukwekkend voorbeeld van vroeg 18e-eeuwse edelsmeedkunst in Vlaanderen.

Ontdek ze allemaal!

In dit artikel is een voorproefje gegeven van de bijna 90 topstukken die Musea Brugge herbergt: van schilderijen tot wandtapijten, van werken op papier tot muziekinstrumenten. Vanaf dit najaar zijn ze allemaal te ontdekken op de website, via collectie.museabrugge.be. Ook de kunstwerken die niet in de museumzalen getoond kunnen worden, zijn hier te vinden. Van elk object zijn er hoogwaardige beelden beschikbaar, en wordt er meer achtergrondinformatie gegeven. Een aantal van de Brugse topstukken zijn te zien op de tentoonstelling 'Zeldzaam en onmisbaar' die nog t.e.m. 25 februari

2024 doorgaat in het MAS in Antwerpen, ter ere van het 20-jarig jubileum van het Topstukkendecreet of in Museum Plantin-Moretus, dat voor de gelegenheid t.e.m. 18 februari 2024 100 topstukken van de oude tekenkunst toont. Maar de meeste topstukken van Musea Brugge zijn in het echt te bewonderen op de verschillende museumlocaties. Daar herkent u de topstukken aan een speciaal label, en geeft een QR-tour u ook extra informatie over deze objecten. We verwelkomen u graag in het Groeningemuseum, Gruuthusemuseum, Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie, of een van onze andere locaties!

Gorgen Choquet, *Herautstrompet*, 1582, koper, 67 x 17,2 x 9,7 cm, Brugge, Musea Brugge, inv. XXVIII.O.0043 (© Musea Brugge, Hugo Maertens)

Anoniem, blazoenschilderij met de drie *santinnen* Catharina, Maria Magdalena en Barbara, 1623, olieverf op paneel. Afkomstig uit het bezit van de rederijkerskamer 'De Drie Santinnen', privécollectie in bruikleen aan Musea Brugge, inv. 2015.GR00005.1-BL, foto: Dominique Provost.

Raadsel rond de Drie Santinnen

Intrigerend paneel bij Musea Brugge

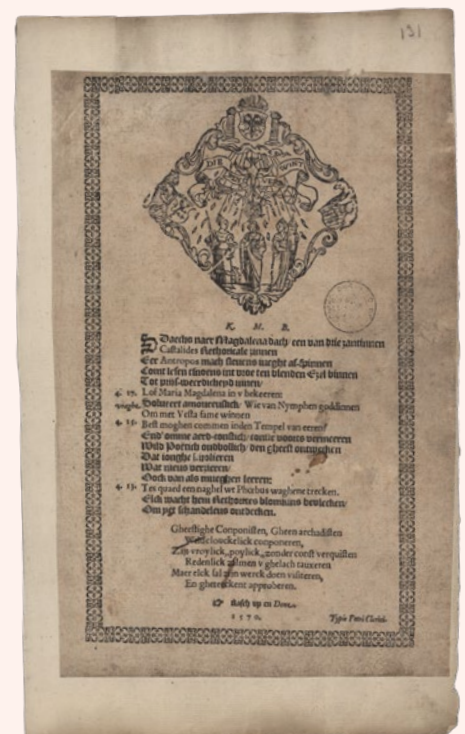
Al enkele jaren bevindt zich, voorlopig nog in depot, een intrigerend schilderij bij Musea Brugge. Volgens een vignet op de achterzijde van het ovale paneel behoorde het oorspronkelijk toe aan de Brugse rederijderskamer 'De Drie Santinnen'. Van de 15e tot en met de 18e eeuw bepaalde deze literaire en sociaal-culturele vereniging het letterkundige leven in Brugge, samen met de hoofdkamer 'De Heilige Geest' en, vanaf eind 17e eeuw, met de jongste rederijderskamer 'Het Heilig Kruis'. Inclusief de rijk beschilderde lijst, meet het paneel 134 x 114 cm, zonder lijst 85 x 64,5 cm. Paneel en lijst vormen samen een boeiend geheel, vooral omdat op de lijst een inventief samengestelde rebus staat waarvan de oplossing goed aansluit bij de rest van het paneel. – Dirk Geirnaert

Het schilderij

Op het ovaal zijn Catharina, Maria Magdalena en Barbara afgebeeld, de drie *santinnen* die de patronessen van de rederijderskamer waren. Elke heilige is voorzien van de attributen die volgens de iconografie bij haar horen: Catharina met kroon, zwaard en boek, en op de grond nog de resten van een gebroken rad met ijzeren punten waaronder ze verpletterd had moeten worden; Maria Magdalena met zalfpot en Barbara met kroon, martelaarspalm en boek. Compositorisch goed gedaan is het feit dat Barbara's belangrijkste attribuut, de toren waarin ze opgesloten werd, ook fungeert als onderdeel van het decor. Onder de linkervoet van de heilige Barbara treffen we een belangrijk detail aan: op de steen waarop haar voet rust staan de hoofdletters *IGE*, zeer waarschijnlijk de initialen van de tot nu toe nog altijd onbekend gebleven schilder. Boven de *santinnen* zien we drie bloemen waarvan de stelen in de snavel geklemd zitten van een witte duif, neerdalend uit de met *rayen* [zonnestrallen] gevulde hemel. De vogel scheert langs een banderol met de kamerspreuk *Die lyd verwint* [hij die lijdt behaalt de overwinning].

De banderol bevat ook het opgesplitste jaartal 1623, het jaar waarin het schilderij vervaardigd zal zijn. De duif representeert de Heilige Geest en staat zo voor de goddelijke inspiratie die indaalt bij de leden van de kamer. De afbeelding op het ovaal komt voor een groot deel overeen met het blazoens zoals afgedrukt op uitnodigingen voor rederijderswedstrijden die de kamer in 1570 en 1573 organiseerde. De bloemen symboliseren de drie patronessen van de kamer. Dit wordt ook vermeld door de Brugse rederijker en 'Drie Santinnen'-lid Eduard de Dene in zijn *Testament Rhetoricael* (1561). In deze ruime collectie van eigen werk wijdt hij op f. 45-47 twee gedichten aan de drie heiligen, waarin hij expliciet stelt dat een witte lelie bij Catharina hoort, een rode roos bij Maria Magdalena en de *zoetluchteghe* [welriekende] *gentyle* bij Barbara. Over de identificatie van deze laatste bloem bestaat wel verwarring. Volgens sommige onderzoekers gaat het om de gele brem, volgens andere om de blauwe korenbloem. Ook historische woordenboeken die de rederijkerstaal beschrijven, zoals het *Rhetoricaal Glossarium* en het *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, houden

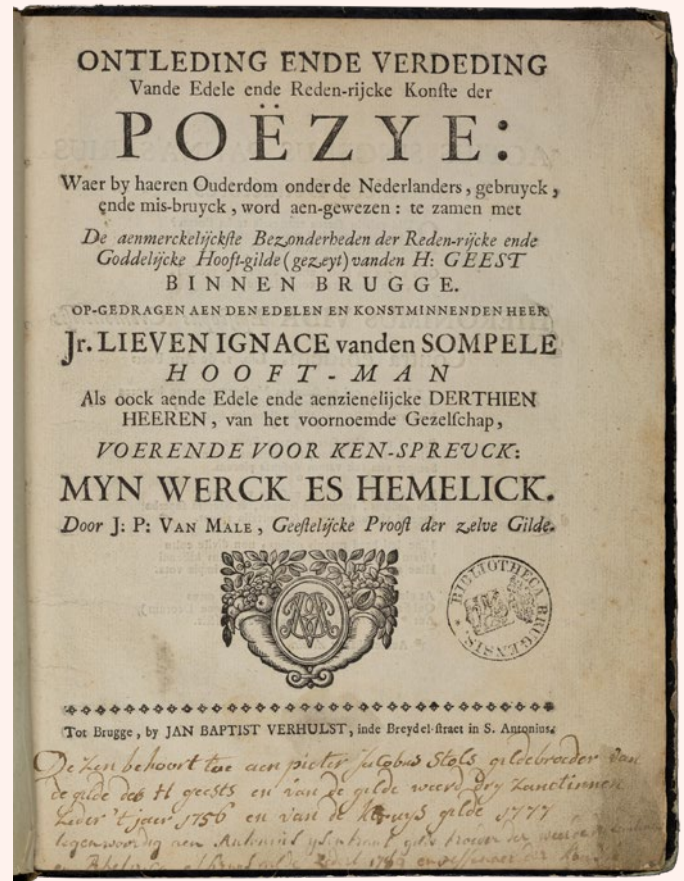
zich op de vlakke en definiëren de *gentyle* veiligheidshalve als 'onbekende bloem'. Gele brem en blauwe korenbloem vallen hier ter determinering af: op het paneel is de bloem duidelijk rood. Dit sluit opnieuw aan bij een passage in het *Testament Rhetoricael*, waar De Dene het heeft over de *ghespekelde gentyle, wit ende rood* (f. 316v). Wanneer we zijn omschrijvingen (*zoetluchteghe, ghespekelde, wit ende rood*) nu combineren met wat we op bladen en paneel zien, dan mag men ervan

Uitnodiging voor een rederijderswedstrijd in 1570 georganiseerd door de kamer 'De Drie Santinnen' (Collectie Archief Gent, inv.nr. OA.200.3.1).

Plano met nieuwjaarswens voor 1720, rondgestuurd door de kamer 'De Drie Santinnen'. De gravure gaat duidelijk terug op het schilderij uit 1623 (Collectie Openbare Bibliotheek Brugge, HF 759).

Titelpagina van het traktaat 'Ontleding ende Verdeding vande Edele ende Reden-rijcke Konste der Poëzye' van Jan Pieter van Male, Brugge, 1724. Volgens de bezittersnotitie behoorde het exemplaar achtereenvolgens toe aan de Brugse rederijkers Pieter Jacobus Stols en Antonius Ysenbrant (Collectie Openbare Bibliotheek Brugge, 2/426).

uitgaan dat het bij de *gentyle* om de geurige rode anjer gaat, of misschien om de steenanjer of de duizendschoon, twee andere aromatische anjersoorten. De positie van de duif op het paneel verbeeldt naast de goddelijke inspiratie ook nog iets anders. De afgebeelde bloemen en de *santinnen* bevinden zich *onder* de duif, waarmee meteen ook de hiërarchie tussen de kamers van 'De Heilige Geest' en 'De Drie Santinnen' visueel uitgedrukt wordt. Deze rangorde was al in een document uit 1494 statutair vastgelegd. De toen gemaakte afspraak, waar eeuwenlang streng de hand aan gehouden zou worden (zie ook verder), was dat de leden van 'De Drie Santinnen' *hun teeken ende wapen* [blazen] overal mochten afbeelden op voorwaarde dat ze daarbij ook telkens *het teeken ende wapen vanden Heleghen Gheeste stellen zullen, rayende boven den Drie Santinnen, daerby men weten zal dat de Heleghen Gheeste de eerste, oudste ende tupperste gheselschap es binnen Brugghe*.

De lijst met rebus

De beschilderde paneellijst wordt in vier gedeeltes door vier houten, vergulde cherubijnenkopjes. Boven- en onderaan hebben de engeltjes de ruimte en slaan ze de vleugels uit; aan de zijkanten is het krapper en vouwen ze de vleugels samen. Tussen de kopjes staan vijftientig afbeeldingen van figuren, dieren en voorwerpen, die samen een rebus vormen. Rechtsboven beginnend zien we achtereenvolgens, met de klok mee: (1) eend, vogelvangernet, zwanenhals, drie *santinnen*, hinde, wereldbol, bomengroep met hert; (2) voet, hardos, deur, heilige schrijvend in door engel ondersteun boek, vogeldij, *Retorica* met mercuriusstaf of *esculaap* in de ene en een perkamentrol in de andere hand, twee ladders; (3) God, deur, moeder met kinderen en een hart in haar hand houdend, huis, Heilige Geest; (4) arm en hand met wijwaterkwast, hart dat met de kwast besprenkeld wordt, vogeldij, de drie bloemen die de drie *santinnen* symboliseren, regenwolk, twee mannen.

Rebusoplossing

Ter oplossing van de rebus helpt het wanneer we vooraf alvast enkele uitgangspunten voor ogen houden. Het eerste is dat we hier ongetwijfeld te maken hebben met een *kwatrijn* [vierregelvers], waarbij dan elke afbeelding vóór een engelenkopje het slot- en rijmwoord van een regel zal verbeelden. Een tweede gegeven is dat er tussen de vijftientig afbeeldingen heel wat elementen voorkomen die je vaker in rederijkersrebusen aantreft. Zo staat de eend voor het voegwoord *ende/en*, een vogelvangers- of visnet voor het bijwoord *net*, de zwanenhals voor *als*, een hinde voor *in+de*, een vogeldij voor *die*, een deur voor *door*, de hardos voor het voornaamwoord *haar*, de wolk waaruit regen (dialectisch: *reine*) valt voor het woord *rein*; de werkwoorden *voeden*, *leeren* en *eeren* zien we terug in de afgebeelde voet, in de twee ladders (dialectisch: *leren*) en in de twee mannen of *heeren*; de figuur van *vrouwe Retorica* beeldt de rederijkerskunst uit, de moeder met kinderen die een hart vasthoudt, de

liefde. Een laatste punt: ook de positionering van bepaalde rebus-elementen speelt een rol bij het oplossen van rebussen.

Wanneer de maker van een rebus bijvoorbeeld Christus afbeeldt met onder Hem het woordje *al*, dan dient dit gelezen te worden als *Christus bovenal*.

Het beginpunt van de rebus is – anders dan men zou verwachten – niet boven bij (1). In dat geval zou het kwatrijn met het voegwoord *En* openen, wat niet voor de hand ligt. Beter lijkt het om linksonder bij *God* te beginnen, wat inderdaad een goedlopend, formeel correct en inhoudelijk zinvol vers oplevert:

*“Godt, deur liefde voor thuys onder
d’Heylighe Gheest,
Bespeerst therte van die de Drie Bloemen
reine eeren
En, net als de Drie Santinnen ind’
sweerelts foreest,
Voedt haer deur Schrifture die Retorica
leeren.”*

tHuys onder d’Heylighe Gheest: het Huis dat of de Vereniging die onder de H. Geestkamer staat, dus: de kamer van De Drie Santinnen / *Bespeerst*: besprenkelt / *de Drie Bloemen*: de Drie Santinnen / *reine*: op een zuivere wijze / *foreest*: woud; *sweerelts foreest*: rederijkersomschrijving voor ‘wereld’.

De vier rebusregels zijn te hertalen als: “Uit liefde voor de Kamer van De Drie Santinnen / vult God met inspiratie het hart van alle leden die de drie patronessen met zuiver dichtwerk eren / en, net zoals De Drie Santinnen het hier op aarde doen / voedt Hij - via de H. Schrift - allen die de rederijkerskunst aan het leren zijn.”

Pronkstuk en visitekaartje

Het heeft er alle schijn van dat de leden van ‘De Drie Santinnen’ zeer ingenomen waren met hun rebus-schilderij en dat ze het ook zagen als het visitekaartje waarmee ze zich aan de buitenwereld konden presenteren. In elk geval was dit *schilderdicht* of *poema hieroglyphicum*, zoals dit type panelen ook genoemd werd, tot een eind in de 18e eeuw de basis voor de gedrukte nieuwjaarswensen die ‘De Drie Santinnen’ bij de jaarwisseling rondstuurden. Deze bestonden standaard uit een passend nieuwjaarsgedicht, een chronogram met het nieuwe jaartal en een gravure die onmiskenbaar teruggaat op het paneel en de rebus uit 1623.

Ruzie over een schilderdicht

In het traktaat ‘*Ontleding ende Verdeding vande Edele ende Reden-rijcke Konste der Poëzye*’, in 1724 geschreven door Bruggeling, priester en proost van ‘De Heilige Geest’, Jan Pieter Van Male, vinden we nog interessante informatie over zowel een tweede rebuspaneel uit 1624, als over (waarschijnlijk) dit paneel uit 1623. In dit traktaat, waarin Van Male ook de geschiedenis van de Brugse rederijderskamers behandelt, beschrijft hij een hoogoplopend geschil tussen de twee kamers dat in 1624 speelde. Aanleiding voor de ruzie was een nieuw *schilderdicht* waarop de hiërarchie tussen de ‘Heilige Geestkamer’ en ‘De Drie Santinnen’ niet gerespecteerd zou zijn:

*“Ten Jaere 1624 rees een swaer geschil
tusschen de twee Gilden, omdat die
vande Drie Santinnen, een Schilder-
dicht ofte Poema Hieroglyphicum
voorestellende, den H. Geest in
eenen hoeck nevens de Drie Santinnen
geplaetst hadden, recht-draets
tegen hun onderling Verdrag. Zoo is
daerop een nader Vonnisse by daertoe
gestelde Rechters tot handvesting
vanden voorrang (...) vanden H. Geest
gevolgt ende is aen die vande Drie
Santinnen andermael belast dat zy,
ingevolge het Compromis vanden
Jaere 1494, in alle haer teecken
ende Schilder-dichten den H. Geest
moesten stellen directelijck boven de
Drie Santinnen”. (Ontleding, p. 29)*

Of dit controversiële *schilderdicht* vervolgens ook aangepast of misschien zelfs vernietigd moest worden, zegt Van Male niet. Wel heeft hij het enkele bladzijden verder ook nog over een ander *schilderdicht* dat in zijn tijd nog altijd in de vergaderzaal van ‘De Drie Santinnen’ hing en dat dus blijkbaar wel aan de afspraken voldeed:

*“De vergaderplaetse der Drie
Santinnen is (...) in het Landtshuys
vanden Vryen, in eene byzondere
Camer, op dewelcke men benefens
een geestig (‘vernuftig’- DG)
Schilder-dicht zien mag een
afbeelzel vanden (...) Dichter Joost
van den Vondel.” (Ontleding, p. 34)*

Dit lezend, en daarbij ook al het voorgaande in acht nemend, durven we hier tot slot de hypothese zeker aan dat het

bij dit *schilderdicht*, door Van Male zelf nog bij ‘De Drie Santinnen’ gezien, wel eens om het in deze bijdrage behandelde rebuspaneel uit 1623 zou kunnen gaan.

Selectieve bibliografie

- E. de Dene, “Testament Rhetoricael”, *Jaarboek DeFonteine*, jrg. 1975, 1976-1977, 1978-1979, Gent, 1976-1980.
- P. Van Duyse, “Oude pryskaerten van de Brugsche rederijkamer De drie Santinnen”, in: *Belgisch Museum* 9 (1845), pp. 453-456.
- P. Génard, “De zinnebeeldige taal der oude rederijders”, in: *Verlagen en mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde* (1897), p. 11-53.
- J. P. van Male, *Ontleding ende Verdeding Vande Edele ende Reden-rijcke Konste der Poëzye*, Brugge, 1724.
- N. Moser, “Een lege plek om te blijven. Rederijders in Zeeland en Holland vóór 1500”, in: *Jaarboek De Fonteine* (1999-2000), pp. 45-76.

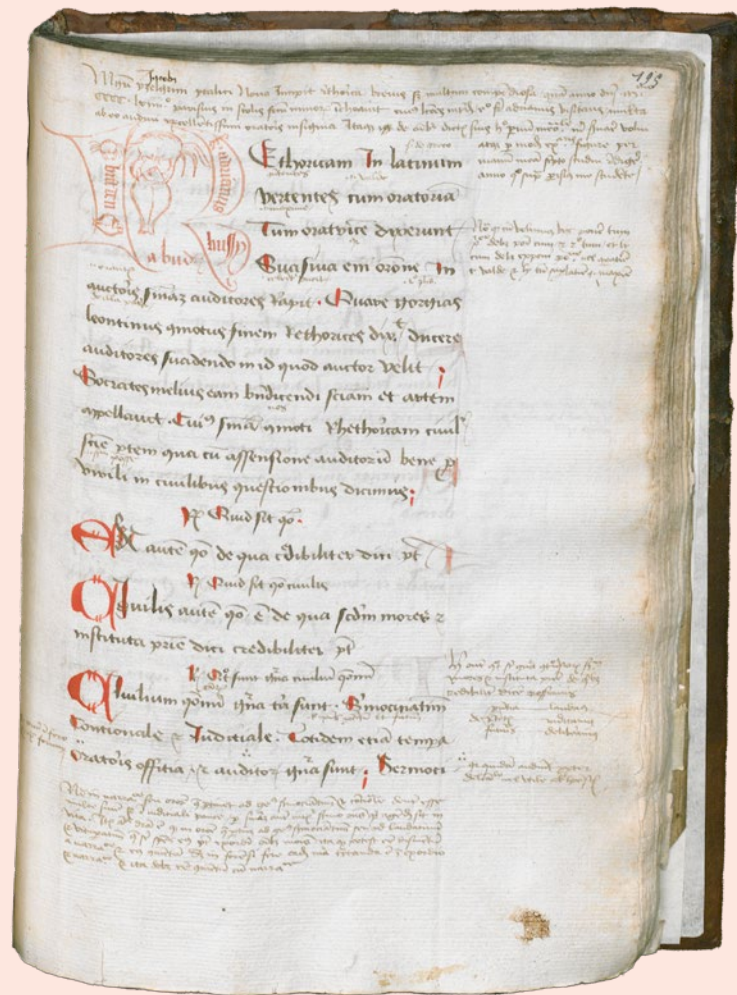
Ra ra rebus

Spelen met woord en beeld, van de rederijkers tot nu

In de 15e eeuw komt de rederijkerscultuur in de Nederlanden volop tot bloei. Ook in Brugge verenigen inwoners zich in rederijderskamers. Twee rederijderskamers zien er dan het levenslicht: de kamer van 'De Heilige Geest' en die van 'De Drie Santinnen'. De leden onderhouden elkaar tijdens bijeenkomsten met literaire teksten. Maar rederijders goochelen niet enkel met woorden. De tentoonstelling *Ra ra rebus* in de Openbare Bibliotheek Brugge brengt een mogelijk minder bekend stukje erfgoed voor het voetlicht.

– Inge Geysen

In hun blazoenen, maar ook als onderdeel van wedstrijden, spelen rederijders met woord en beeld in de vorm van rebussen. Daarmee vinden ze niets uit – rebussen duiken ook al in vroeger eeuwen op. En in de 15e eeuw vind je ze ook buiten het rederijdersmilieu terug. Soms zijn het hoofdbrekers, soms zijn de rebussen bescheiden of 'functioneel'. De tentoonstelling *Ra ra rebus* brengt een aantal voorbeelden hiervan samen. Zo wordt in de rand van een 15e-eeuws pelgrimsinsigne de naam 'Aardenburg' weergegeven door het woord 'Aarde' en de afbeelding van een burcht. In een handschrift uit de tweede helft van de 15e eeuw, ontstaan in de Duinenabdij, staan in een initiaal een krab en een vis (but) afgebeeld, een verwijzing naar abt Jan Crabbe en monnik Adrianus But. Ook drukkers en auteurs geven hun (bedrijfs)naam soms weer met beelden in plaats van woorden. Het laat zich raden welk dier een drukker die in Huis De Olifant werkt, opvoert. Maar centraal staan de rederijdersrebussen. Het elders in dit nummer besproken schilderij zal op de tentoonstelling te zien zijn, omringd door drukken uit de collectie van de Openbare Bibliotheek

'[Crabbe] biit den [but]': een rebus die verwijst naar Jan Crabbe en Adrianus But in een handschrift uit de Duinenabdij. Collectie Openbare Bibliotheek Brugge, ms. 441 folio 195r

en andere collecties. Een aantal rederijdersbijeenkomsten vonden immers hun weerslag in publicaties, waarin ook de rebussen afgebeeld staan. Een rijkelijke uitgave verscheen naar aanleiding van het rederijdersfeest in Mechelen in 1620, waar de rebussen centraal stonden. 'De Schadt-kiste der Philosophen Ende Poeten' (Mechelen, 1621) beeldt de rebussen af en enkele rederijderskamers die hun intrede maken met hun rebus: een blik op een fascinerend stukje rederijderscultuur. In de 17e eeuw lijkt de 'rebusrage' wat uit te doven, alleszins toch bij de rederijders. In de 19e eeuw zie je rebussen weer opduiken, deze keer in tijdschriften en vluchtiger drukwerk zoals almanakken. Zowel volwassenen als kinderen kunnen zich vermaken met het ontcijferen ervan. Met de populaire *Liebig-chromo's* komt daar ook nog eens het verzamelaspect bij, dat het plezier verhoogt. Overigens worden de rederijdersrebussen in de 19e eeuw wel voorwerp van studie. Een aantal auteurs belicht de geschiedenis ervan en stelt verklarende 'beeldlijsten' samen.

Vindingrijkheid in het vertalen van woorden naar beelden is vandaag nog steeds te vinden in het werk van Iris Van Robays. Deze grafisch ontwerpster strooit wekelijks een aantal geestige 'kwinkslagerijen' in het rond. In de expo gaat zij een wedstrijdje aan met de rederijders. CU!

Tentoonstelling *Ra ra rebus*.

Spelen met woord en beeld, van de rederijders tot nu van 27 januari tot 24 februari 2024

Lezing Raadsel rond de Drie

Santinnen door Dirk Geirnaert op

1 februari 2024, 19.30u

Tussendoortje (voor kinderen van

7 tot 11 jaar) met Iris Van Robays op

17 februari 2024, 10.30u

Locatie: Hoofdbibliotheek Biekorf,

Kuipersstraat 3, 8000 Brugge

Alle info op brugge.bibliotheek.be

Decoding Memling

Onderzoek door de verflagen heen

Begin 2023 werd bekendgemaakt dat Musea Brugge 1,2 miljoen euro, bestaande uit Vlaamse subsidies én eigen middelen, kan inzetten voor een grootschalig en prestigieus onderzoek naar de werken van Hans Memling. Onderzoek is een belangrijke pijler in het museumbeleid omdat de hieruit resulterende kennis niet alleen van belang is voor het behoud en beheer van de kunstwerken, maar ook voor de Vlaamse en (inter)nationale museumbezoeker. Onderzoek stelt Musea Brugge in staat de museumbezoekers doelgericht te informeren over deze bijzondere kunstwerken. De eerste fase ging in april 2023 van start. Sindsdien zijn er zeven werken van Hans Memling in de collectie van Musea Brugge gedocumenteerd ten behoeve van het onderzoek. – Joyce Klein Koerkamp

Met zeven schilderijen van Hans Memling in het Sint-Janshospitaal en twee in het Groeningemuseum bezit Musea Brugge de op één na grootste Memling-collectie ter wereld. De geschiedenis van de schilderijen van Memling in het Sint-Janshospitaal is alom gekend. Vier werken werden speciaal voor het hospitaal gemaakt; het 'Johannesretabel', het 'Ursulaschrijn' en de 'Triptieken van de hospitaalbroeders Jan Floreins en Adriaan Reins'. Na de Napoleontische periode kwamen hier nog de 'Diptiek Maarten van Nieuwenhove' en 'Portret van een jonge vrouw' of 'Sibylla Sambetha' bij. Tot slot werd recentelijk, in 2020, een 'Portret van een lid van de familie De Rojas' geschonken aan Musea Brugge door door William B. Middendorf ter ere van Till-Holger Borchert, gefaciliteerd door de 'King Baudouin Foundation United States'.

Met de sluiting van het Sint-Janshospitaal in februari 2023 voor renovatie en herinrichting, vormde zich een unieke opportuniteit om de zeven werken aan grondig onderzoek te onderwerpen zonder ze daarvoor uit hun vaste bewaarplaats te halen. Terwijl de renovatiewerken

doorgingen in de ziekenzalen, werd de kerk afgesloten en stofvrij gehouden voor het onderzoek. Omdat het onderzoek van internationaal niveau is, werd besloten om bij de opnames de hulp in te schakelen van het Koninklijk Instituut voor Kunstpatrimonium (KIK-IRPA) uit Brussel. Dit vanwege hun expertise en ervaring met het Van Eyck in *OpeN Access*

(*VERONA*) project en de 'Closer to Van Eyck' website. Daarnaast kan Musea Brugge rekenen op advies van andere hooggevalueerde partners zoals 'The Metropolitan Museum of Art', 'Queens University', Universiteit van Antwerpen, de Vlaamse Kunstcollectie en 'Van Gogh Worldwide'.

Diepgaand onderzoek naar de schilderijen

Om de schilderijen van Hans Memling te bestuderen is materiaaltechnisch onderzoek toegepast. Dit is een methode binnen de kunstgeschiedenis waarbij met de nieuwste wetenschappelijke technieken gekeken wordt naar het materiaal waaruit een schilderij bestaat. Bovendien geeft het niet alleen waardevolle informatie over de conditie van de schilderijen maar ook over de werkwijze van de kunstenaar.

Infraroodreflectografie opnames van het Johannesretabel in de kerk van het Sint-Janshospitaal © Musea Brugge

Detail van het Johannesretabel in vier verschillende modaliteiten, boven zichtbaar licht, onder strijklucht.

Hierdoor leert men een kunstwerk nog beter kennen en kan het op een juiste manier bewaard worden voor de volgende generaties. Door het KIK-IRPA werd er gebruik gemaakt van macrofotografie in vier verschillende modaliteiten en infraroodreflectografie om de schilderijen van Hans Memling te onderzoeken en documenteren.

Macrofotografie

Zoals bij de meeste Vlaamse Primitieven zitten in de schilderijen van Hans Memling ongelofelijk veel details. Maar als men een foto maakt van het geheel en gaat inzoomen om de details te ontdekken, wordt het beeld al snel korrelig. Bij macrofotografie worden er foto's gemaakt van kleine gedeeltes van een schilderij, soms zo klein als 7,5 x 10 cm. Deze worden later digitaal aan elkaar bevestigd, *stitchen* heet dat. Het resultaat hiervan is een afbeelding met een hele hoge resolutie waardoor er eindeloos kan worden ingezoomd. Het beeld blijft ook haarscherp.

Macrofotografie: Zichtbaar licht

Overall om ons heen is elektromagnetische straling, simpel gezegd is dat het bewegen van elektrische en magnetische golven door de ruimte. Dit gebeurt zonder dat mensen er weet van hebben. De meeste elektromagnetische straling zoals ultraviolette straling, infrarood en radiogolven, is niet waarneembaar voor mensen. Het gedeelte dat mensen wel kunnen zien heet 'licht' of 'zichtbaar licht'. Zichtbaar licht bestaat uit dezelfde kleuren die in een regenboog terugkomen; rood, oranje, geel, groen, blauw, indigo en violet. Bij normale fotografie wordt er dus gebruik gemaakt van zichtbaar licht; het legt vast wat wij ook met onze ogen kunnen zien. Want door heel goed te kijken naar een kunstwerk kunnen onderzoekers al heel veel te weten komen over de geschiedenis, conditie, de materialiteit en de vervaardiging ervan. Denk bijvoorbeeld aan opschriften, monogrammen, penseelstreken, verzamel- of tentoonstellingsmerken op de achterzijde van schilderijen, enzovoort.

Macrofotografie: Scheerlicht

Scheerlicht is een andere manier om zichtbaar licht toe te passen. Bij deze techniek wordt het schilderij van één kant sterk belicht waardoor de structuur van de oppervlakte goed zichtbaar wordt. Het licht 'scheert' over het schilderij. Verhoogde verflagen worden belicht, terwijl diepere gedeeltes in de schaduw worden geworpen. Bij dikke verf is dit heel effectief. Kunsthistorici kunnen hierdoor de penseelstreken van een kunstenaar bestuderen. Hans Memling schilderde echter met olieverf. Hierdoor is de structuur veel vlakker. Dankzij macrofotografie kunnen de penseelstreken gelukkig nog wel zichtbaar gemaakt worden. Maar in dit geval is voor restauratoren scheerlicht vooral heel waardevol om de conditie van een schilderij te bepalen. Het laat namelijk eventuele beschadigingen en opstuwingen van de verflaag zien.

Macrofotografie: Ultraviolette fluorescentie

Ultraviolette straling (UV) ligt net buiten het spectrum van zichtbaar licht en kunnen we daardoor niet zien. Langdurige blootstelling aan UV-straling is schadelijk voor kunstwerken, met name voor werken op papier. Wanneer UV-straling wordt toegepast op bepaalde materialen lichten deze op. Ze worden voor het blote oog zichtbaar of fluoresceren. Als UV-straling op een schilderij wordt gericht, komt het niet verder dan het vernis. Deze fluoresceert vervolgens en kleurt blauwpaars, oftewel violet. Retouches, kleine overschilderingen om beschadigingen te verbergen, kleuren donker omdat de UV-straling het vernis niet kan bereiken. Dit is waardevolle informatie over de conditie van een schilderij.

Macrofotografie: Infraroodstraling

Net zoals UV-straling kunnen we infrarood niet zien. Infraroodstraling is heel interessant als instrument omdat het door de verflagen heen gaat en de voorbereidende schets, oftewel de ondertekening, van een kunstenaar zichtbaar kan maken. Dit geeft informatie over de werkwijze van

een schilder, maar ook of er eventuele veranderingen hebben plaatsgevonden ten opzichte van de geschilderde oppervlakte die nu zichtbaar is. Bij macrofotografie wordt er met een speciale lens gewerkt om infraroodstraling op te vangen. Deze techniek is wel beperkt en komt bijvoorbeeld moeilijk door blauwe en groene verflagen heen.

Infraroodreflectografie

Om de beperkingen van infraroodfotografie (IR) te ondervangen, werd er in de jaren 60 van de vorige eeuw een nieuwe techniek ontwikkeld, infraroodreflectografie (IRR) genaamd. Deze camera ving een groter bereik van golflengtes op en drong daardoor nog beter door de verflagen heen. Hierdoor werd meer van de ondertekening zichtbaar. Omdat de resolutie zeker in het begin nog niet hoog was, werden er net zoals bij macrofotografie opnames gemaakt van kleinere tegels. Vervolgens werden deze ontwikkeld en met de hand aan elkaar geplakt. Een aantal decennia en camera's later, gaat dit proces nu volledig digitaal en kunnen we IRR-beelden maken met een hoge resolutie.

Hoe nu verder?

De opnames in de kerk van het Sint-Janshospitaal hebben bijna vier en een halve maand geduurd. De volgende stap is het bewerken en *stitchen* van de beelden. Vervolgens worden deze gebruikt bij het onderzoek en gedeeld met een adviesraad van internationale experts. Hierna zullen ze ook beschikbaar worden gemaakt voor het publiek. Dit zal gebeuren via een aantal publieksontsluitingen, waaronder een immersieve beleving op de zolder van het Sint-Janshospitaal en een stadstoepassing, in de vorm van een *smartphone-app*. De belangrijkste ontsluiting van de onderzoeksresultaten zal echter de website zijn: 'Closer to Memling'.

Detail van de ondertekening in de infraroodfoto op het Johannesretabel van Hans Memling.

Website

'Closer to Memling' zal tegelijk met de opening van het Sint-Janshospitaal op 15 december 2023 worden gelanceerd. Zowel kunstliefhebbers als onderzoekers zijn welkom om de werken van Memling te herontdekken. Voor de liefhebbers zullen er verhalen zijn over de zeven werken en het leven van Hans Memling in Brugge. Daarnaast komt er een onderzoekpagina waarop de technische beelden gedeeld zullen worden. In eerste instantie zullen enkel de beelden in zichtbaar licht ontsloten worden. In 2024 volgen dan de beelden in strijklucht, UV, IR en IRR. Musea Brugge ambieert hiermee het Memling-onderzoek een nieuwe impuls te geven en wenst op die manier andere musea en instellingen ook aan te sporen tot ontsluiting van hun Memling-panels op de website.

Onderzoek in Groeningemuseum

De oplettende lezer zal ondertussen hebben opgemerkt dat er tot nu toe zeven van de negen werken opgenomen zijn. Musea Brugge wil het publiek graag de kans geven om de opnames van de

laatste twee werken, het 'Moreeltrip-tiek' en de 'Annunciatie', op zaal in het Groeningemuseum bij te wonen. Vanaf 18 januari 2023 zullen museumbezoekers de onderzoekers van Musea Brugge en het KIK-IRPA aan het werk kunnen zien in 'Zaal 6A'. Daarnaast zal er in 'Kabinet A' een filmpje over het onderzoek getoond worden en zullen onze museumgidsen tijdens hun rondleidingen graag uitleg geven. Een unieke kans dus!

Bijzondere woorden van dank:

Dit belangrijke onderzoek is uitsluitend mogelijk dankzij verschillende project-subsidies van Toerisme Vlaanderen en het Departement Cultuur, Jeugd en Media, ten bedrage van in totaal zo'n 800.000 euro.

Wat betreft het onderzoek en de publiek-sontsluiting werkt Musea Brugge onder meer samen met het KIK-IRPA, de Thomas More Hogeschool, Meemoo en Toerisme Brugge en kunnen ze rekenen op het advies van 'The MET', 'Queens University', Universiteit van Antwerpen, de Vlaamse Kunstcollectie en 'Van Gogh Worldwide'.

www.closetomemling.be

Detail van het Johannesretabel in vier verschillende modaliteiten, boven ultraviolette fluorescentie, onder infraroodfotografie.

Enkele schatten afkomstig uit de

Eekhoutabdij

De door Raakvlak in juni 2023 uitgevoerde opgravingen op de site van de tentoonstellingshal BRUSK plaatste de Eekhoutabdij in de kijker. Onder de Franse Republiek wordt in 1796 de gemeenschap van reguliere kanunniken verdreven, de abdijgebouwen afgebroken en het uitgestrekt domein verkocht. Dit zorgt ervoor dat vandaag *in situ* en bovengronds, op een 18e-eeuws poortje in de Eekhoutstraat na, geen tastbare herinneringen zijn aan Brugges oudste abdij. Van het roerend patrimonium zijn wel hier en daar enkele zaken bewaard. Het grootste deel van die erfenis berust in de Sint-Salvatorskathedraal. Maar ook andere plaatsen bewaren getuigenissen van de eens zo prestigieuze Eekhoutabdij. – Benoit Kervyn

De Dijver vormde ooit de noordelijke oever van een eiland waar eiken en Reiearmen aanwezig waren. Volgens de overlevering leefde hier in 1048 een kluizenaar, genaamd Everelmus. Hij stierf op 2 oktober

Portret van Lubert Hautscilt (1347-1417), abt van de Eekhoutabdij. Anoniem, 17e eeuw, Tüchlein gemaroufleerd op paneel (h. 48,5 cm, b. 43,5 cm). Brugge, Sint-Salvatorskathedraal (inv. 0301.S.124). ©KIK-IRPA, Brussel (cliché Xoo3622)

Bemerkt de rijkversierde kromstaf met plaketten in email (uit Limoges?) en in de krul een opmerkelijke schrijvende figuur, een zinspeling op de profetie van de abt?

1060 en werd er door zijn volgelingen begraven. Vanaf dan vormt zich op die plaats een gemeenschap van vrome leken, zowel mannen als vrouwen, die zich *pauperes Christi* (armen van Christus) noemen. Hun stenen kerkje, toegewijd aan de Moeder Gods, de apostel Bartholomeus en de heilige Willibrord, wordt in 1130 ingewijd en de communauteit sluit zich in 1146 aan bij de orde van de reguliere kanunniken van Arrouaise. *Ten Eekhout* (een verwijzing naar het eikenbos) werd een abdij met een zekere Lambertus als eerste abt (+1163). In 1149 verhuizen de vrouwen naar Odegem (Assebroek) en richten er de Sint-Trudoabdij op. Na een omzwerving via de Garenmarkt en later het slot van Male verblijft de zustergemeenschap thans op Sint-Pieters waar onder andere een fragment van de grafsteen van Everelmus bewaard wordt. De Eekhout- of Sint-Bartholomeusabdij kende een zeker prestige, vooral in de 15e eeuw. Vanaf 1550 ging het echter bergaf, het aantal monniken verminderde en de godsdiensttroebelen brachten een sluiting en vernieling met zich mee. Daarbij had de jonge jezuïetenorde zijn oog laten vallen op de vervallen

abdijsite. Maar met de contrareformatie beleefde de Eekhoutabdij een heropleving, uiterlijk bevestigd door een sierlijke barokke kerktoren. Vanaf 1628 was de abt van de Eekhoutabdij echter niet meer de *abbas brugensis*, de sinds de 14e eeuw veelzeggend titel die zijn voorgangers gebruikten. Binnen de stad was er immers nu een tweede abt, die van de Duinenabdij. In de 18e eeuw kende de abdij een sluimerend bestaan tot met de komst van de Republiek het doek over de site valt.

Devotie

Van bij het begin genoot de abdij bescherming van diverse Vlaamse graven zoals Diederik van de Elzas en later van de Bourgondische hertogen. Het bewaren van relieken binnen een kapel of kerk was een garantie van devotie, financiën en uitstraling. Dit was niet anders in de Eekhoutabdij met een relikwie van de heilige Bartholomeus, één van de apostelen! Verder was er ook een Passiereliek aanwezig met onder meer een stukje van Jezus' tunica waarop bloed te zien is, gekend als het 'Heilig Bloed van den Eekhout' (thans in de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Gistel).

Vergeet we niet het mirakelkruis van 'ten Eekhoutte'. Dit monumentaal kruisbeeld uit het einde van de 13e eeuw, daarmee een van de oudste houten sculpturen uit Brugge, kende een grote verering. Uit dank voor hun bekomen genezing lieten bedevaarders zilveren ex-voto's aanbrennen op het Christusbeeld. Een legende vertelt dat wanneer beeldenstormers in 1581 het kruis wilden omhakken om het

Kromstaf van Nicolaas van Troostenberghe, abt van de Eekhoutabdij. Anoniem, 1650 (?), verguld koper, zilver (h. 43,5 cm) en 1831-1868. Brugge, Sint-Salvatorskathedraal. © KIK-IRPA, Brussel (cliché Zo11873 en Zo11874)

zilver te kunnen stelen, het Jezusbeeld zijn ogen opende en zijn voet bewoog waardoor de geschrokken iconoclasten vluchtten en het geheel intact bleef. De in 1768 opgerichte broederschap van het Kruis van de Eekhout kon tijdens de Franse overheersing het mirakelkruis redden. Ze brachten het in 1801 in de Sint-Salvatorskerk, waar het vandaag nog te zien is in de schoenmakerskapel. Bruggeeling Johannes Beerblock (1739-1806) maakte er in 1804 een met waterverf ingekleurde tekening van, eveneens bewaard in de kathedraal.

Abt Lubert Hautscilt: prelaat, diplomaat, astronoom en mecenas

De abten, die er goede banden op nahielden met het Bourgondische hof en het Brugse stadsbestuur, speelden een belangrijke rol in de ontwikkeling en de uitstraling van de abdij. Lubert Hautscilt (1347-1417), abt in 1394, is daar een voorbeeld van. De man was raadgever en

goede vriend van Jan hertog van Berry (gekend van het getijdenboek *les très riches heures* en broer van hertog Filips de Stoute). De net aangehaalde Passiereliek van het Heilig Bloed zou een geschenk zijn van Jan de Berry aan abt Hautscilt. De abt werd door Filips gestuurd naar Parijs om de neutraliteit van Vlaanderen te bepleiten tijdens het Frans-Engels conflict. Ook was hij aanwezig op het Concilie van Konstanz (1414-1418). Maar Hautscilt maakte tevens naam als wiskundige en astronoom met zijn voorspelling *Imago Flandriae* (1414) waarin hij het onheil over het graafschap voorspelt ten gevolge de honderdjarige oorlog tussen Frankrijk en Engeland.

De Sint-Salvatorskathedraal bewaart naast een portret van de abt ook de mijter die hij kreeg op het Concilie van Konstanz. Dit is één van de oudste stukken liturgisch textiel uit de kerk-schat. Naar aanleiding van de restauratie in 2002 van de voormalige kapittelzalen van de

kathedraal werd de koperen etsplaat van de profetie *Imago Flandriae*, uitgevoerd door P. de Brune in 1671, teruggevonden. Hautscilt had als boekenliefhebber uiteraard nauwe contacten met het gild van de librariërs die wellicht niet toevallig hun diensten opdroegen in de Eekhoutabdij. Ook het ridderlijk gezelschap van de Witte Beer liet haar missen opdragen in de tweebeukige abdijkerk.

Verder was Lubert Hautscilt betrokken bij de oprichting van het elitaire broederschap Onze-Lieve-Vrouw van den droge boom. Tenslotte wordt abt Hautscilt geassocieerd met belangrijke restauraties en/of nieuwbouw in zijn abdij zoals het (houten) dormitorium, het refectorium en de kapittelzaal.

Textiel en edelsmeedwerk

De collectie religieus textiel in de Sint-Salvatorskathedraal is niet enkel omvangrijk, maar telt tevens kostbare en fraaie weefsels. Deze zijn veilig opgeborgen in

Rugzide kazuifel met God de Vader, de Bruiloft te Kana, Jezus en de overspelige vrouw, Jezus en de Samaritaanse vrouw bij de waterput, en de Bekoring van Jezus. Anoniem, 18e eeuw, sierbanden en kruis met borduurwerk van goud- en zilverdraad en veelkleurige zijde uit ca. 1525. Brugge, Sint-Salvatorskathedraal. © KIK-IRPA, Brussel (cliché Xo11133)

de sacristiekasten. Daardoor zijn ze echter ook minder gekend. Sinds het begin van de 19e eeuw horen daar ook diverse liturgische gewaden afkomstig uit de Eekhoutabdij bij waaronder een kazuifel met twee bijhorende dalmatieken (18e eeuw) met gerecupereerd borduurwerk van goud- en zilverdraad en veelkleurige zijde uit de 15e en 16e eeuw. Dat ook in de 18e eeuw de abdijsamenleving zorg droeg opdat de (con)celebranten schitterende gewaden droegen, bewijst een nog volledig bewaard geheel met zilveren grond en borduurwerk van gouddraad, veelkleurige zijde en pailletten.

Bij een reeks vroeg 18e-eeuwse koormantels vertonen de schilden op de rug de afbeeldingen van Christus Salvator, Augustinus en Bartholomeus. De heiligen refereren duidelijk naar de abdij met enerzijds de reguliere kanunniken die de regel van Augustinus volgden en anderzijds de abdij die de naam van de apostel droeg en een relikwie van de man vereerde. Verder vinden we in de sacristie nog een koormantel met dezelfde herkomst getekend 'C. POSSY FECIT ANNO 1740'.

In de schatkamer van de Basiliek van het Heilig Bloed wordt een Brugs wandtapijt bewaard, gedateerd 1637 en getekend J(an) D(e) R(uddere de Oude). Het stelt het overbrengen van de relikwie van de heilige Augustinus naar de stad Pavia voor. In de afgebeelde stad herkennen we echter duidelijk de Brugsse torens alsook

de Eekhoutabdij naar waar de transtatie trekt. De scene wordt geflankeerd door twee nissen met daarin de heilige bisschoppen Frigianus en Herculanus. Boven de nissen prijken respectievelijk het wapenschild van de Eekhoutabdij en dat van abt Nicolaas van Troostenberghe (+1654). Die naam is niet onbekend bij wie vertrouwd is met de geschiedenis van de abdij. Nicolaas van Troostenberg, van wie Raakvlak het graf vond, werd als abt verkozen in 1623 en behoort tot de belangrijkere abten. De Sint-Salvatorskathedraal bewaart een door hem besteld antependium, een stuk textiel geplaatst voor het altaar, geborduurd met gouddraad en veelkleurige zijde. Maria en het Kind worden omringd door de Latijnse kerkvaders Ambrosius, Gregorius, Augustinus en Hiëronymus. Op de linkerzijde van het weefsel prijkt het wapenschild van de abdij en het jaartal 1642, op de rechterzijde het wapenschild met spreuk SOLARE MOESTOS van abt Nicolaas van Troostenberghe.

Een andere blikvanger is diens kromstaf en dan vooral de als een blad uitgewerkte krul. We zien er Nicolaas van Troostenberghe knielend vóór Jezus als Goede Herder voorgesteld. Dat het wel degelijk om Van Troostenberghe gaat lijkt geen twijfel, daar de tegenkrul versierd is met een engel die een cartouche met het wapenschild van de prelaat, mijter en staf, voor zich houdt. In 1650 vierde de

Eekhoutabdij, samen met de Sint-Trudoabdij, het zogenaamd duizendjarig bestaan van de twee gemeenschappen. Mogelijk werd toen die staf besteld waarvan enkel de krul uit het abbatiaat van Nicolaas van Troostenberghe dateert. Volgens de merktekens is de staf zelf te dateren tussen 1831-1868. Op 27 januari 1833 werd het geheel door de laatste twee monniken van de Eekhoutabdij geschonken aan de administrator van het toekomstig bisdom Brugge, met name Frans-Renatus Boussem die een jaar later bisschop werd van het heropgericht bisdom Brugge.

Meubilair

Het koorgestoelte in de Onze-Lieve-Vrouwekerk is eveneens een herinnering aan de door de Franse overheid op 14 november 1796 afgeschafte naburige abdij. Mogelijk is de Brugsse timmerman Charles van Assche de auteur ervan. Met haar rocaillemotieven en de sierlijke S- en C-buigingen vertoont het kerkmeubel de kenmerken van de rococo. Het werd uitgevoerd in 1770 in opdracht van abt Antoon II Joest (1718-1775). Zijn wapenschild, alsook dat van de abdij, prijken op de baldakijnen te zien boven de zitplaatsen van abt en prior. Tijdens de revolutiejaren had ook de Onze-Lieve-Vrouwekerk vernielingen en opeisingen gekend. Na het Concordaat, was in 1801 de sterk gehavende bidplaats weer vrijgegeven

voor de eredienst. Veel kerkmeubilair, waaronder het koorgestoelte, was vernield of verkocht. Het kerkbestuur kon het koorgestoelte en twee deuren op 30 juni 1802 laten overbrengen uit de abdij naar hun koor. Beide deuren zijn in dezelfde stijl en tonen in een medaillon de heilige Bartholomeus ende heilige Augustinus.

En... toch nog een architecturaal onderdeel

Joseph van Caloen (1853-1932) toonde een grote interesse in de lokale geschiedenis. Eer hij in 1872 besliste benedictijn te worden, verzamelde hij als tiener architecturale onderdelen die hij in Brugge en omgeving op de kop kon tikken. Zijn steencollectie is sinds kort opgesteld in het 'klein museum', een bijgebouw van het kasteel van Loppem. Een oölietische kalkstenen kraagsteen, versierd met diamantkoppen, toont (een variante op) het wapenschild van de Eekhoutabdij, getopt met een mijter. Het abdiwapen is dat van Brugge gebroken met twee schuingekruiste kromstaven van goud, over alles

heen geplaatst (hier staan de kromstaven verkeerdelijk achter de leeuw). Gelet op de stijl en versiering moet de kraagsteen te situeren zijn in de 17e eeuw, mogelijk te linken aan abt Nicolaas van Troostenberghe die na de vernielingen tijdens de Calvinistische republiek (1578-1584) verbouwingswerken liet uitvoeren.

Het is niet geweten wanneer de jonge Joseph dit kon verwerven, maar ver zal hij niet hebben moeten lopen: zijn grootmoeder was immers Marie de Potter de Droogenwalle, die als kind het grote herenhuis Dijver 11 bewoonde, palend aan de site van de Eekhoutabdij. Zij erft het herenhuis en door haar huwelijk met Joseph-Bernard van Caloen komt het pand, en de panden ernaast, in handen van deze Brugse familie. Na de sloop tussen 1798 en 1802 van de abdijgebouwen volgde de verkoop van de gronden. De familie greep de kans om percelen aan te kopen waarop hier en daar wellicht nog afbraakmateriaal lag, die later in de verzameling van de jonge Joseph terecht kwam. Op één van die verworven gronden liet zijn

vader, Charles van Caloen, in 1877 een kapel met feestzaal oprichten voor de Aartsbroederschap van de heilige Franciscus Xaverius. Of was het bij de graafwerken voor de bouw ervan dat de kraagsteen gevonden werd? Dit neogotisch gebouw is vandaag de toegang tot het Groeningemuseum met op de eerste verdieping de Vriendenzaal.

Archief en handschriften

De inbeslagname en verspreiding door de Franse bezetter zorgde ervoor dat slechts een deel van het archief van de Eekhoutabdij, alsook een klein aantal handschriften, bewaard worden in het archief van het Grootseminarie. Enkele stukken zijn ook te vinden in het Rijksarchief en in het stadsarchief in Brugge, alsook in het Algemeen Rijksarchief in Brussel. Deze diverse objecten, samen met de vondsten van Raakvlak, brengen ons een beter beeld over het verhaal van de verdwenen Eekhoutabdij.

Kraagsteen met het wapenschild van de Eekhoutabdij, Anoniem, 17e eeuw, oölietische kalksteen (Oöliet van Marquise) (h. 21,5 cm, b. 31,5 cm, d. 33 cm), Kasteel van Loppem, Stichting Jean van Caloen © B. Kervyn

De jongste bezoekers van Musea Brugge

Jong geleerd is oud gedaan?

Het is een oud en wijs gezegde: “jong geleerd is oud gedaan”. Bij Musea Brugge geloven we dat kinderen die op jonge leeftijd met musea en collecties in contact komen, later enthousiaste bezoekers worden. Voldoende studies beamen dit ook, maar kinderen leven vandaag in een andere, snellere wereld dan 15 jaar geleden en dus evolueert de publiekswerking ook mee met nieuwe inzichten en initiatieven voor de museumbezoekers van de toekomst. Hoe pakken we dat aan? – Katelijne Vertongen

Een richtinggevend kompas voor de relatie met het onderwijs

Via de scholen bereiken we grote groepen kinderen. Vaak ook kinderen die anders misschien nooit over onze drempel zouden stappen. Daarom zochten we in 2022 het onderwijsveld op en gingen op zoek naar enerzijds wat het nu juist is dat wij scholen kunnen bieden en anderzijds wat hun noden zijn. Het onderwijs maakt namelijk ook grote evoluties mee en wij willen daarin graag een partner zijn. Onze musea kunnen immers uitdagende leeromgevingen zijn naast het leren in de klas.

Na een interne bevraging naar wat cultuureducatie voor ons betekent, gingen we met collega's uit het culturele veld en leerkrachten uit verschillende richtingen en scholen rond de tafel zitten. Samen zochten we zowel naar onze eigen sterktes als naar onze raakvlakken. De ronde tafelgesprekken resulteerden in een richtinggevend kompas voor de scholenwerking van Musea Brugge. Ten eerste

zijn musea plekken waar kinderen en leerkrachten zich eerst en vooral welkom moeten voelen, waar ze zichzelf kunnen zijn. Ten tweede zijn musea ook plekken waar ze kunnen leren: zowel de kinderen als de leerkrachten vinden bij ons leeransen. En ten slotte zijn musea plekken waar je dingen echt beleeft. We zetten in op ervaringen, op oog in oog staan met unieke erfgoedobjecten en op werkvormen die enkel kijken overstijgen.

Nieuwe schoolprogramma's

Dit educatief kompas vormt de leidraad voor de ontwikkeling van nieuwe schoolprogramma's in de volgende jaren. Bovendien konden we het meteen al in de praktijk brengen met twee nieuwe museumspelen die we in september 2022 lanceerden. In het spel 'Curatoren gezocht' in het Groeningemuseum ligt de nadruk op leren kijken naar kunst. We helpen de kinderen om te ontdekken en formuleren waarom ze een schilderij mooi vinden. Is het omdat het zo realistisch geschilderd

Museumspel 'curatoren gezocht', © Musea Brugge

Schatten van Vlieg in het Gruuthusemuseum, zomer 2023, © Musea Brugge

is, vind je de stijl mooi of raakt het afgebeelde verhaal jou? Via opdrachten met geheimschrift, zaklampen en vergrootglazen verruimen ze hun blik op kunst en proberen ze de conservator te overtuigen om hun gekozen schilderij in het museum op te hangen. Voor het Volkskundemuseum ontwikkelden we een spel waarin de kinderen samen strijden tegen Dwarskop en zijn Nooitnimmermachine. Hij wil de tradities van het dorp Ooitkamp vernietigen en er vooruitgang brengen in de vorm van machines. Maar de bewoners van het dorp zijn tevreden met wat ze met hun handen kunnen maken en met hun tradities. Zullen de kinderen de machine kunnen vernietigen en welke rol speelt de burgemeester in heel het verhaal? Via diverse opdrachten leren ze de collectie van het museum kennen, maar de echte kracht zit in hun samenwerking.

Een verzuchting die we vaak horen bij de leerkrachten, is de drempel die de verplaatsing naar het museum vormt. De afstand, de bereikbaarheid en de maximumfactuur verhinderen hen vaak om een uitstap te maken. We vonden ook hier een oplossing voor in de vorm van digitale lespakketten, waarin we onze collectie direct naar het Smartboard in de klas brengen. In 'muzische primitieven' leren de kinderen kijken naar kunst. Ze ontdekken en ontleden twee meesterwerken uit het Groeningemuseum en gaan daarna met een andere muzische werkvorm aan de slag. Het schilderij nodigt niet enkel uit om te kijken, maar ook om te musiceren of theater te spelen. In een ander lespakket, 'De teletijdvitrine', hebben we de Volkskundecollectie verstoppt in een digitale vitrinekast. De leerlingen ontdekken de voorwerpen, leren waarvoor ze gebruikt werden en hoe vernuftig de uitvindingen van vroeger waren. Daarna gaan ze zelf aan de slag en krijgen ze een STEM opdracht. Zo is de ordinaal de aanleiding om een heus lichtstralenfestival te maken in de klas door met zaklampen op met water gevulde zakjes te schijnen.

De stem van de kinderen

Wat we misten in het traject van het onderwijskompas is de stem van de kinderen. We maakten veronderstellingen over hen in plaats van hen zelf aan het woord te laten. Daarom gingen we in het voorjaar en de zomer van 2023 op zoek naar hoe Musea Brugge kan samenwerken met kinderen en jongeren, om van Musea Brugge een organisatie te maken waar kinderen echt aan mee kunnen bouwen. Op welke

Minitour in het Gruuthusemuseum, zomer 2023, © Tim Theo Deceuninck

manier kunnen we hen een stem geven? Dat was de rode draad in een aantal experimenten waarin we de kinderen verschillende rollen gaven.

Zo maakten we samen met kinderen een 'Schatten van Vlieg'-zoektocht in het Gruuthusemuseum. Zij verzonnen een probleem, een verhaal en het concept van de zoektocht. We knutselden samen met hen voel dozen in elkaar. De groep vormde vervolgens uiteraard ons ideale testpubliek. We plaatsten ook speelse installaties in het Groeningemuseum om kinderen aan te moedigen anders te bewegen en te kijken doorheen het museum. Kijken en bewegen op een manier die beter bij hun leeftijd past dan stil te staan of te zitten voor een schilderij. We schaduwden de gezinnen en bestudeerden de interactie tussen hen en het effect dat de installaties hadden op hun kijk- en bezoekgedrag.

Museumgidsen kunnen ook sterk bijdragen aan een positieve ervaring van een museumbezoek. Deze zomer organiseerden we minitours waarbij de kinderen het beslissingsrecht hadden over het thema van de tour. De minitours duurden ook minder lang dan een gewone gidsbeurt, waardoor ze qua tijd behapbaar waren voor families.

We experimenteerden ook met een jongerenrondeleiding. Een nieuwe ervaring voor de museumgidsen, die we lieten evalueren door de jongeren zelf. En als je straks het vernieuwde Museum Sint-Janshospitaal bezoekt, weet dan dat we samen met jongeren aan fastprototyping gedaan hebben. Op een simpele manier lieten we jongeren een paar installaties testen.

Hun waardevolle input werd meegenomen in de verdere ontwikkeling door de scenograaf.

Open huis voor kinderen en jongeren

We sloten onze experimenteerperiode af met een rugzak vol methodieken om de kinder- en jongerenparticipatie te verhogen, in de voorbereiding van nieuwe trajecten en de evaluatie ervan.

Musea Brugge zet er sterk op in om een open huis te zijn voor kinderen in school- en familieverband. In onze locaties vind je zoektochten, spelen en een kinderaudiodiogeide om het bezoek op kindermaat spannend te maken. We zetten onze deuren wagenwijd open voor families tijdens evenementen zoals het Krikakfestival, Krokuskriebels en MB op zondag. We zijn er op kinderhoogdagen zoals Sinterklaas, Pasen en de zomervakantie. We ontvangen het hele jaar door klassen in begeleidde programma's of ondersteunen de leerkrachten om zelf te begeleiden. Maar we dromen ook verder over de nabije en iets verdere toekomst. Volgend jaar openen we op de zolder van het Museum Sint-Janshospitaal een immersieve beleving rond het werk van Hans Memling gericht op families. We investeren verder in zoektochten en schoolprogramma's en in opleidingen van onze kindergidsen. We onderzoeken ook hoe we in BRUSK een belevingsruimte kunnen voorzien. Kortom, we zetten volop in op positieve ervaringen voor kinderen, op belevingen die lang zullen nazinderen en zin geven om een museumbezoeker voor het leven te worden.

Kalender

Museum Sint-Janshospitaal

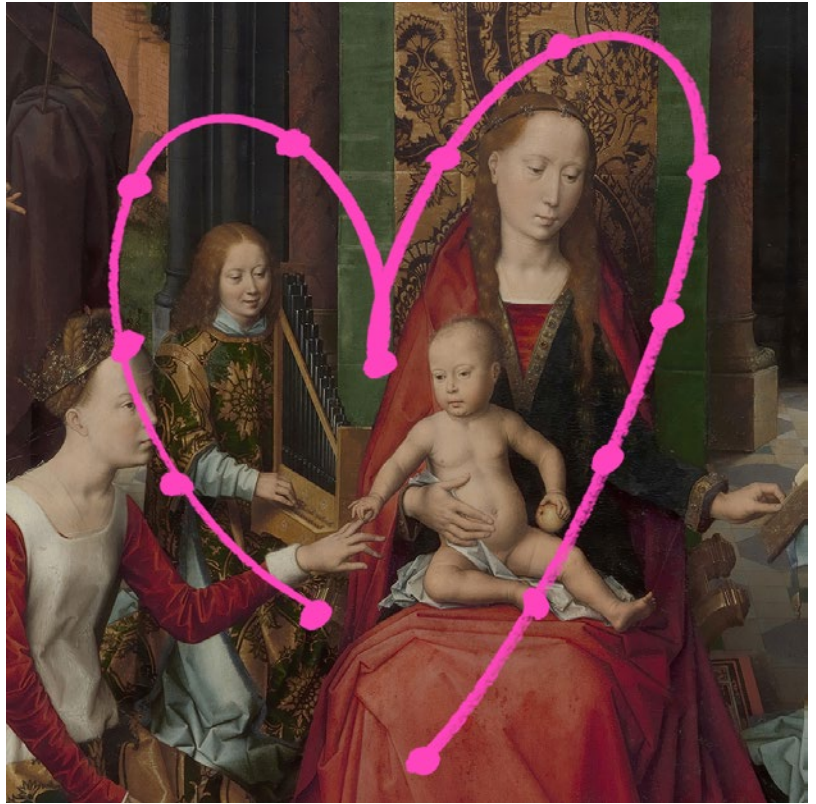
Opening Museum Sint-Janshospitaal

16/12/2023

Na een complete make-over gooit het middeleeuwse Sint-Janshospitaal op zaterdag 16 december de deuren open met een volledig nieuwe museumopstelling. Loop binnen in het 12e-eeuwse hospitaal en dompel je onder in de geschiedenis van zorg(en).

In één van de oudst bewaarde hospitaalgebouwen van Europa ontdek je topstukken van de Vlaamse primitief Hans Memling en verrassende oude én hedendaagse werken van kunstenaars als Berlinde De Bruyckere en Patricia Piccinini, aangevuld met pakkende verhalen en getuigenissen over gastvrijheid en empathie. Een museum dat je hart sneller doet slaan.

Tickets & info: museabrugge.be

Lezingen

Gregoriaanse manuscripten uit de late middeleeuwen, ook in Brugge

Dr. Hendrik Vanden Abeele
25/02/2024 - 10.30 uur
Vriendenzaal (Groeningemuseum)
Info: vsmb.be

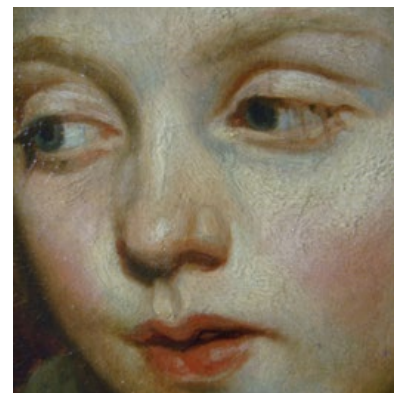
De architecturale wereld van de Brugse kunstenaar Lanceloot Blondeel

Dr. Oliver Kik
17/03/2024 - 10.30 uur
Vriendenzaal (Groeningemuseum)
Info: vsmb.be

Michaelina Wautier: een vergeten talent uit de Brusselse barok

Prof. Dr. Katlijne Van der Stighelen
28/04/2024 - 10.30 uur
Vriendenzaal (Groeningemuseum)
Info: vsmb.be

Warme dankwoorden en wensen in een turbulente tijd

Met dit laatste nummer van dit *Musea Brugge Magazine* sluiten de 'Vrienden (van) Musea Brugge' (VVMB) de jaargang 2023 af. We kregen een waaier aan diverse artikels die ons een verruimend beeld brachten van de Brugse museumcollectie en wat daarbuiten, en een frisse kijk boden op de uiteenlopende werking van deze stedelijke instelling. Enkele kerens kwam een redactieploeg samen om de inhoud te bepalen en om auteurs op deadlines te wijzen. Maar het resultaat na uren zwoegen mag gezien worden: verrassend, vernieuwend, kleurrijk, ... Het is zeker passend wanneer we binnen enkele dagen het laatste blaadje van de scheurkalender aftrekken om redactie, auteurs, fotografen, vormgever en drukker te danken voor het intense werk dat tot die fraaie eindresultaten heeft geleid. Iedereen die wat connecties in de uitgavenwereld heeft, weet heel goed dat dit resultaat niet altijd zo evident is. Intussen prijkte in de eerste regel van dit slottekstje ook onze nieuwe naam. Daarin staat nog steeds de essentie van onze doelstelling, maar we dienden ons aan te passen aan de nieuwe benaming van de Stedelijke Brugse Musea: *Musea Brugge*. We roeien mee met die stroom, die soms heftige golven vertoont en fikse regenbuien. Na onweer komt zonneschijn. Een vernieuwd logo zal wel volgen. In die stroom bleven we qua activiteiten niet achter. In de voorbije maanden konden alle leden komen luisteren naar een tiental voordrachten, waarvan enkele overvol werden bezocht. Dit streelt onze ijdelheid om verder te werken op de na covidtijd ingeslagen weg. Professionele sprekers bespraken allerlei onderwerpen in verband met Brugge en vooral ook over het museale kunstpatrimonium, vaak

uitzonderlijk geïllustreerd met keurige en doordachte powerpointpresentaties en een resem faits divers waarop nadien eventjes kon worden getoost. Dat er wel eens stoelen bijgezet dienden te worden, zorgde voor wat technische mankementen, maar die namen we er graag bij: het betekent immers dat de Brugse bevolking onze keuze meer dan apprecieert. Vooral voor de praktische organisatie konden we een beroep doen op vele vrijwilligers die nadien graag wat bijschonken. Die vrijwilligers waren ook heel behulpzaam bij het keurig inpakken, catalogiseren en etiketteren van allerlei objecten die werden overgebracht naar het nieuwe museumdepot De Erfgoedfabriek. Ook hen willen we graag van harte bedanken. We hopen dat zij in 2024 opnieuw klaarstaan om met een vernieuwde bestuursploeg verder te werken aan onze doelstellingen die recentelijk werden vastgelegd in vernieuwde en aangepaste statuten. Ook daaraan werd in de voorbije maanden deftig gewerkt. Dankwoorden willen we evenzeer uitspreken aan onze voormalige voorzitters, de heren Gwijde Steel en Luc Coulier, die de vereniging eventjes door de woelige wateren van de Brugse reien wisten te loodsen, wat geregeld niet zo evident was, aangezien de visies niet altijd met elkaar strookten. Een slotwoord op het einde van een jaargang mag, moet eigenlijk oprechte dankwoorden bevatten voor het werk door velen in 2023, maar moet evenzeer vooruitblikken naar wat de toekomst brengt. Dit ligt niet zomaar voor de hand in een woelige tijd van vele oorlogen, milieuveranderingen, armoede en allerlei problemen, die dagelijks in het nieuws verankerd blijven. Bovendien lopen sporen van

organisaties, verenigingen en instellingen niet altijd samen en veroorzaken ze zo nu en dan meningsverschillen. Dit betekent niet dat de *Vrienden van Musea Brugge* de laatste dagen hebben stilgezeten. Ongetwijfeld verschijnen binnenkort opnieuw vier nummers van het *Musea Brugge Magazine* met interessante items over het rijke kunstpatrimonium en zorgen we voor een gevarieerde reeks aan voordrachten die nationale weerklank zullen vinden. We hopen dat onze vrijwilligers de bezoekers opnieuw wegwijs kunnen maken doorheen de Brugse musea. Daarnaast staan nog enkele andere boeiende activiteiten (zoals rondleidingen en uitstappen) op het vriendenprogramma. Straks bieden we ons opnieuw aan met de vraag het niet verhoogde lidgeld voor 2024 te storten. We zijn ervan overtuigd dat u gretig op ons aanbod zult ingaan, waarvoor bij voorbaat dank. Graag en oprecht sluiten we af met vreugdevolle en warme wensen voor het komende jaar. Mogen de wereldproblemen opgelost raken, mogen we hopen op een aangenaam 2024 vol gezelligheid en rijk aan cultuur, uitkijkend naar wat het kunstvolle Brugge nog te bieden heeft. Dat is heel wat! We wensen dat je in goeie gezondheid van al dit moois kunt genieten. En tot slot voor heel binnenkort een zalige kersttijd en een gelukkig nieuwjaar. Dit klinkt clichématig, maar het bestuur van de *Vrienden van Musea Brugge* schrijft het doordacht en oprecht.

Namens het bestuur van de *Vrienden van Musea Brugge*
Jean Luc Meulemeester
Wvd. voorzitter

Beschermende leden

Dhr. Jean-Marie Bogaert, Brugge
Dhr. Jan Coene, Brugge
Dhr. Luc Coulier, Brugge
Mevr. Dr. Eveline De Cuyper, Brugge
Dhr. William De Groot, Varsenare
Dhr. Lucas De Quinnemar, Brugge
Dhr. Peter De Soete, Ruiselede
Dhr. Carlos Galle, Brugge
Dhr. Eric Gheeraert, Brugge
Mevr. Marie-Hélène Hanssens-Pauwels, Oostende
Dhr. Dirk Hendrickx, Brugge
Baron Benoît Kervyn De Volkaersbeke, Brugge

Dhr. Willy Kiekens, Brugge
Dhr. en Mevr. Klemke-Dalle, Brugge
Dhr. Marc Lemahieu, Brugge
Dhr. Jean-Pierre Loupo, Oostende
Dhr. Vincent Molhant, Brugge
Dhr. Jan Reynaert, Beernem
Mevr. Anny Roose, Lichtervelde
Dhr. Jacques Rutten, Knokke
Dhr. Hubert Ryckebosch, Brugge
Dhr. Karel Scherpereel, Brugge
Dhr. Jan Spruyt, Lebbeke
N.V. Stael, Brugge

Dhr. Pierre Thomas, Brugge
Dhr. Gil Tuteleers, Brugge
Stichting Jean Van Caloen, Loppem
Dhr. Marc Van De Wiele, Brugge
Dhr. H.F.M. Van Der Pas, Oostburg
Dhr. Philippe Van Hootegem, Brugge
Dhr. Yvan Van Maele, Brugge
Dhr. Philip Van Tieghem, Brugge
Mevr. Els Ver Kempinck, Brugge
Dhr. Paul Verbeke, Brugge
Dhr. Cedric Verhelst, Balegem

Colofon

MB, Musea Brugge Magazine, verschijnt driemaandelijks en is een uitgave van de vzw Vrienden Musea Brugge

www.vvmb.be
www.vriendenmb.be

Verantwoordelijke uitgever

Jean Luc Meulemeester, p/a Dijver 12, 8000 Brugge

Coördinatie

Sibylla Goegebuer

Eindredactie

Dieter Verwerft, Geert Souvereyns, Julia Willaert, Bjorn Hinderyckx, Sibylla Goegebuer

Vormgeving

Cedric Verhelst

Musea Brugge
Dijver 12
8000 Brugge
T 050 44 87 43
F 050 44 87 78
www.museabrugge.be
musea@brugge.be

Cover: Musea Brugge, een open huis voor alle kinderen, Musea Brugge/Stad Brugge

Binnenzijde cover: Infraroodfoto van detail uit het linkerluik van het Johannesretabel. Hans Memling, Drieluik van Johannes de Doper en Johannes de Evangelist, 1479, 193,2 x 97,1 cm (linkerluik); 193,5 x 194,7 cm (midden-paneel); 193,3 x 97,3 cm (rechterluik), Brugge, Musea Brugge, inv. O.SJo175.I (Foto: Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK-IRPA) Brussel, in opdracht van Musea Brugge)

Binnenzijde backcover: Hans Memling, Reliekschrijn van de Heilige Ursula, 1482-1489, 91.5 x 99 x 41.5 cm, Brugge, Musea Brugge, inv. O.SJo176.I

Backcover: Pieter Ledoulx, Ingekleurde tekening van de mijter van abt Hautscilt, 1808, papier, inkt en waterverf, Kortrijk, Stadsarchief, collectie Westflandrica, © Dominique Provost

Bijzondere Begunstigers

Absolute
Art Gallery

Brugge
Tripel

D's
Deldycke
traiteurs
vanuit de Brugse binnestad

fluxys

MA
FESTIVAL

liantis

MONUMENT
GROUP

SIEMENS

BRUNS

KU LEUVEN

Antiquité de Bruges

Mitre de Lubert hœuiscill 10e abbe de l'abbaye d'Eschbroulle à
Bruges Chan^e regul. de St Augustin

Il fut fait dans la même ville de Nobles Sacerdotes l'an 1347, l'an abbe l'an 1393 deca l'an 1417 le 27 sous de Décembre, le Grand Concile de fustance
de l'an 1418 sous le pape Jean le 21e est il parut entre un, unquels, d'enquis et d'autres prelatz, ce fut dans la Concile, qu'il fut decise
de cette Mitre, pour ses ornemens, Vertus et erudition, et fut le premier abbe mitre de cette ancienne Abbaye, la prophete l'a aussi remue
très pieuxorable, pour lire, usage fœudrie, sive Matrimonium, prediction de tous les malheurs que les villes de la fœudrie, avoient eu
à espyer, la planche, en est bûdrie, en Cuivre, par l'art de Brûne et d'après par Jacques Van Oest le jeune, peintre artiste, à Bruges
Les incens s'en ont cede la planche, de Cuivre, la matre, le despede de Van Oest, et l'ancien portolant, sont, moyennant un petite
retribution qui s'en acquitte, sous promesse, de les rendre, pour l'edite Construction, s'ils retournoient dans leur premier estat.

Le sousigne ad donne à l'glise de St Sauveur ^{à Bruges} cette Mitre avec les prophetes du dit Evêque, à condition
de la rendre à l'abbaye, si elle se retablirait, condition exigee des Religieux; ils se conservent
avec la cravte de S^t malc, tunique de St Prigide, sandale d'innocent 22. xi, et plusieurs autres L'abbaye p^o
archives dans un armoire vitree dans la chambre des marguilliers;

J. Van Maerne
marguill^{er} de
St Sauveur. 1808.